

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Přístupy k tématu trestné činnosti žen v české
právní a kriminologické literatuře**

Irena Paškevičová

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havelková, PhD.

Vypracovala: Irena Paškevičová

V Praze 2011

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Přístupy k tématu trestné činnosti žen v české právní literatuře“ vypracovala samostatně, s použitím pramenů a literatury uvedených v bibliografii.

Poděkování:

Ráda bych touto formou poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Haně Havelkové, PhD. za odborné vedení, cenné rady a především za trpělivost s mými dotazy. Dále bych ráda poděkovala všem mým blízkým za jejich neutuchající podporu v době mého studia. Děkuji.

❖ OBSAH

❖ OBSAH.....	1
❖ ÚVOD.....	2
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	4
1.1. <i>Definice základních pojmů</i>	4
1.1.1. <i>Kriminologie a kriminalita</i>	4
1.1.2. <i>Registrovaná a latentní kriminalita</i>	6
1.1.3. <i>Normativní řád a sociální deviace</i>	7
1.1.4. <i>Gender, genderové stereotypy a genderové role</i>	8
1.2. <i>Kriminalita žen a stav výzkumu v této oblasti</i>	8
1.2.1. <i>Teorie kriminality žen– přístupy a rozdílné klasifikace teorií kriminality</i>	11
1.2.2. <i>Vybrané teorie kriminality žen</i>	12
1.2.3. <i>Shrnutí teorií kriminality žen</i>	18
1.3. <i>Stav, struktura a vývoj ženské kriminality v ČR</i>	18
1.3.1. <i>Vývoj ženské kriminality po roce 1989</i>	19
1.3.2. <i>Struktura trestné činnosti před a po roce 1989</i>	19
2. ANALYTICKÁ ČÁST	21
2.1. <i>Metodologie</i>	21
2.1.1. <i>Popis výzkumného vzorku a sběr dat</i>	21
2.2. <i>Analýza jednotlivých textů</i>	25
2.2.1. <i>Texty napsané před rokem 1989</i>	26
2.2.2. <i>Texty napsané po roce 1989</i>	39
2.3. <i>Shrnutí a porovnání poznatků z textů komunistického a postkomunistického období</i> ...	48
2.4. <i>Porovnání poznatků z textů komunistického a postkomunistického období</i>	50
3. ZÁVĚR.....	52
4. BIBLIOGRAFIE:.....	54

❖ ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je uchopení problematiky žen jako pachatelek trestné činnosti v české právní a kriminologické literatuře. Toto téma jsem si zvolila, protože se velmi zajímám o genderovou problematiku a ženská kriminalita je atraktivní téma, které přímo vybízí k tomu, aby bylo zpracováno z genderové perspektivy. Ženám jako pachatelkám trestných činů se až donedávna nevěnovala přílišná pozornost, přestože ženská kriminalita existovala vždy a rozhodně ji nelze chápat jako nějaký nový fenomén 20. století. V odborné literatuře se však kriminalita dlouhou dobu spojovala výhradně s muži a téma ženské kriminality se objevovalo spíše jen okrajově. Teprve v sedmdesátých letech 20. století se začíná, podle Urbanové a Večeři,¹ o ženské kriminalitě mluvit jako o problému. Jednak proto, že ženská kriminalita začala ve vyspělých zemích pozvolna stoupat, a také proto, že se s rozvojem ženských hnutí do středu pozornosti dostala žena a tudíž vzrostl zájem i o fenomén ženské kriminality. Zejména pak od 80. let 20. století vzniká řada teorií a výzkumů zabývajících se příčinami nižší kriminality žen. Světová odborná literatura z této doby, jak uvádí autoři zmíněné studie², přináší četné práce věnující se kriminalitě žen nejen z teoretického hlediska, ale i z hlediska rozdílného zacházení v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Nicméně empirických studií zabývajících se ženskou kriminalitou je nejen v ČR stále relativně málo.

V České Republice působí od roku 1990 (do roku 1990 zde působil Výzkumný ústav kriminologický, který vznikl v roce 1960, resp. 1966) Institut pro kriminologii a sociální prevenci, který je jediným teoretickým, analytickým a výzkumným pracovištěm mezioborového zaměření v ČR a studie pocházející z tohoto institutu představují pro mne jeden ze základních zdrojů informací o problematice kriminality žen.

Práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část. V teoretické části se soustředím na základní diskusi o problematice kriminality žen a představuji nejvíce diskutované teorie kriminality žen. Podávám zde přehled jednotlivých základních teoretických pozic přítomných v současné světové literatuře s pomocí české přehledové literatury. Součástí teoretické části je také vymezení základních pojmů jako je kriminalita, kriminologie, deviance, nebo genderový stereotyp. Do teoretické části jsem zařadila také dostupné údaje o současném vývoji, stavu a struktuře kriminality v ČR se stručným porovnáním se stavem a strukturou kriminality žen v ČSSR. Tato kapitola je důležitá pro seznámení se situací na poli ženské kriminality u nás už proto, abychom si utvořili představu o tom, jak je který trestný čin žen u nás častý, neboť typy trestné činnosti žen, které se

---

1 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

2 BLATÍKOVÁ, Š., NETÍK, K. : *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007.

objevují v textech odborníků a odbornic v analytické části, nepředstavují nejčastější druhy trestné činnosti žen. Zaměření na určité druhy deviantního nebo trestního jednání žen vychází především z toho, na základě jakého vědeckého oboru autoři a autorky textů v analytické části k problému přistupují.

První část mé práce představuje základní teoretická východiska pro identifikaci pozic autorů a autorek v odborných textech, které zpracovávám v analytické části. Zkoumaný vzorek byl sestaven z původní české produkce ze stránek českých (československých) právnických a kriminologických časopisů. Druhá analytická část je tedy věnována analýze textů odborníků a odbornic, kteří se zabývají kriminalitou žen, a přestože se jedná o odborné texty, tak pro mne v této analytické části mají status pramene. Zároveň však některé z těchto odborných textů používám i jako zdroj teoretických poznatků v první části práce. Jako celek pak představují určitý výsek českého odborného diskurzu v delším časovém horizontu, neboť čerpám z periodik od roku 1968 až po současnost. Časové rozpětí analyzovaného textu je zvoleno záměrně dlouhé, aby bylo možno sledovat vývoj a proměnu postojů vůči této problematice.

Přestože tedy zkoumám právníkovou literaturu a kriminologickou literaturu, tak není moje práce právníková ani kriminologická. Mojí *výzkumnou otázkou* je, jak je daná problematika v této literatuře uchopena, přičemž sleduji také sociologickou stránku v tom, že zaznamenávám skladbu autorů podle pohlaví a profese, dále skladbu témat, kterými se v souvislosti s danou problematikou zabývají nebo která naopak zůstávají stranou jejich zájmu, a dále přístup či pozice k pojednávaným tématům. Snažím se tedy zjistit to, co lze nazvat „režimy vědění“ převažující v běžné původní české akademické debatě. V rámci této otázky také sleduji, do jaké míry autoři a autorky ve svých textech používají genderový přístup nebo naopak vycházejí z tradičních genderových stereotypů. Vzhledem k tomu, že jsem pracovala s pramenným materiálem, který obsahuje texty více než dvacetiletého období před listopadem 1989 a po něm, je součástí mé analýzy také komparace zjištění situace v komunistickém a postkomunistickém období, kterou provádím ve výše uvedené struktuře otázek. V západní (nejen) genderové a feministické literatuře je otázka genderového rozměru kriminality široce zkoumanou oblastí – smysl mé bakalářské práce vidím v nahlédnutí na to, jak si stojí odborný přístup k této problematice u nás.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. *Definice základních pojmů*

V následujících podkapitolách předkládám definice základních pojmů, které se pojí s danou problematikou, neboť pro moji výzkumnou otázku je důležité poukázat na to, nakolik je téma kriminality žen předmětem mnoha oborů. To je také vidět na profesích autorů a autorek odborných článků v analytické části. Kriminalita žen se také úzce váže na sociální normy kladené na roli ženy, čemuž se věnuje podkapitola o sociálních deviacích. V neposlední řadě se také domnívám, že je přínosné se v této kapitole věnovat problému otázky registrované a latentní kriminality, neboť řada autorů a autorek (jako např. Kaiser, M. Urbanová a M. Večeřa, J. Kuchta a H. Válková) pokládá za důležité upozornit na to, že se latentní kriminalita týká více žen než mužů. Tento nepoměr shodně vysvětlují specifickou rolí ženy ve společnosti (viz daná kapitola).

1.1.1. *Kriminologie a kriminalita*

Kriminologie je samostatný společenskovědní obor, který se postupně utvářel od druhé poloviny devatenáctého a v průběhu dvacátého století. K výraznému rozvoji kriminologie pak dochází hlavně po druhé světové válce v reakci na závažné změny ve stavu, struktuře a dynamice trestné činnosti v celosvětovém rámci.³ Samotný termín vznikl jako složenina latinského *crimen* tj. zločin a řeckého slova *logos* tj. (v tomto smyslu) učení, nebo věda, tedy učení o zločinu a poprvé je v roce 1879 použil Paul Topinard. G. Kaiser definuje kriminologii jako uspořádaný celek empirického vědění o zločinu, zločinci, negativní sociální nápadnosti a o kontrole tohoto chování.⁴ J. Kuchta a H. Válková vymezují kriminologii jako “samostatnou, interdisciplinární vědu, která zkoumá za pomoci teoretických postupů a empirických metod kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběti a jejich vzájemný vztah, sankční systémy a jejich účinnost, formální sociální kontrolu kriminality uskutečňovanou prostřednictvím trestní justice, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě.”⁵

Úloha kriminologie ale nespočívá jen v pouhém studiu zločinu, pachatele a oběti, neboť podle jiného pojetí⁶ předmět kriminologie obsahuje vznik trestních zákonů, jejich porušování a

3 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005.

4 KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994.

5 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005. str.2

6 KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994.

odpovídající reakce (trestní justice).

Ovšem zločinem, obětí zločinu a kontrolou zločinu se nezabývá výhradně kriminologie, nýbrž i řada dalších vědních oborů jako jsou právní vědy (trestní právo), sociologie (hlavně sociální patologie), vědy forenzní a kriminalistika. A to není vše. Kriminologie využívá poznatky například i z pedagogiky, prognostiky, demografie a statistiky.

Kriminalita neboli zločinnost je závažný problém, který se vyskytuje v každé společnosti a zároveň s ní se i vyvíjí. Pojem kriminalita je odvozen od latinského *criminalis* – zločinný, *crimen* – zločin. Kriminalita jako společenský jev a zločiny jako jednotlivé případy jsou spoluurčovány jednak obsahem platného trestního zákona (který určí co je považováno za trestné) a pak i rozličnou intenzitou trestního stíhání. Kriminalita a tedy i zločinné jednání nejsou jakési neměnné skutečnosti. Přesně definovat kriminalitu je problematické, jak podotýká Kaiser, neboť její vymezení se liší jak v čase a prostoru, tak také podle místa a obsahu společenského systému. Nicméně jak vyplývá z mezikulturních srovnávacích výzkumů, které ve své knize Kaiser předkládá,⁷ existuje jistá univerzalita v představách národu o zločinu a postojích vůči nim, zejména u těžkých forem deliktů – jedná se o tradiční, téměř ve všech dobách a kulturních systémech zakázaná jednání jako je vražda, znásilnění, těžké ublížení na zdraví a závažnější majetkové delikty. Podobný názor zastávají i Kuchta s Válkovou, avšak např. Giddens hovoří o tom, že názor o existenci činů, které jsou důsledně zakazovány ve všech nebo téměř ve všech kulturách (jako je vražda, znásilnění a loupež) je nesprávný. Dle jeho názoru není např. zabití v jeho vlastní kultuře vždy považováno za vraždu. Uvádí to na příkladu s válkou, kdy je usmrcení nepřítele naopak schvalováno. Vynucení pohlavního styku na vlastní manželce, jak dále podotýká, donedávna nebylo například v britském zákonodárství považováno za znásilnění.⁸

Kriminologové vymezují kriminalitu zpravidla dvěma základními pojetími. Jedná se o pojetí *legální* a *sociologické*. Legální definice kriminality vychází z trestního práva a kriminalitou se rozumí takové jednání, které trestní právo posuzuje jako trestný čin. Sociologické pojetí pak definuje kriminalitu jako odchýlné chování od určitých morálních či sociálních norem. Toto pojetí je širší a zahrnuje i takové projevy lidského chování, které společnost vnímá jako nežádoucí, škodlivé, deviantní, ale které nejsou trestněprávně sankcionované. Příkladem takového jevu může být prostituce, která v ČR není sama o sobě považována za trestný čin a přesto se na jednání osob, které ji provozují, pohlíží jako na společensky nevhodné.⁹ K sociologickému pojetí bych ještě zahrnula sociálně-etické vymezení zločinu, s kterým se také v kriminologických učebnicích můžeme setkat.¹⁰

7 KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994. str.120-121

8 GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha : Argo, 2000.

9 TOMÁŠEK, J. : *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha : Grada Publishing, 2010.

10 DUBSKÝ, J., URBAN, L.: *Sociální deviace*. Praha : Policejní Akademie České Republiky, 2005. str.47

Toto vymezení kriminality se opírá o kulturně vybudovaný systém norem a vzorů a odvozuje se od toho, co je v rozporu s dobrými mravy. Dělí se dále dle toho, „co je špatné samo o sobě“ (tzv. přirozený zločin, přičemž nejčastěji se tím myslí vražda a krádež, což mimo jiné koresponduje s výsledky výzkumu, které ve své knize uvádí Kaiser. Výhodu legálního pojetí spatřuje Holcr v jeho určitosti, terminologické preciznosti a významové jednotnosti.¹¹ Nevýhodou je, že nezahrnuje ty společensky nežádoucí jevy, které sice nejsou trestně právně sankcionované, ale velice často kriminalitě předcházejí nebo ji jinak ovlivňují. Další nevýhoda legální definice spočívá i v tom, že samotné trestní zákoníky procházejí neustálými změnami a tak se stává, že v určitém historickém období je jistý druh jednání považován za trestný čin, kdežto v době jiné nikoliv, přestože jde o shodný jev.¹² Názory na to, co mají trestní zákony regulovat, se v průběhu času mění. Proto je kriminologie využívána i sociologická definice kriminality, jelikož na zločin nahlíží nezávisle na trestních zákonech.

Výhodou sociologizujícího pojetí kriminality je jeho relativní komplexnost – zahrnuje i faktory, které podporují vznik trestné činnosti jako extrémní formy společensky nežádoucího jednání nebo tuto činnost jinak ovlivňují. Jako je závislost na drogách a alkoholu, prostituce atd. Omezení sociologizujícího pojetí kriminality spočívá v jisté neurčitosti, nepřesnosti a nejednoznačnosti předmětu zkoumaných jevů. Totiž pokusit se o přesný, ucelený a trvalý výčet společensky nežádoucích norem je nemožné. Většina kriminologů proto pracuje s oběma pojetími.

1.1.2. Registrovaná a latentní kriminalita

Významným prostředkem k poznání stavu, struktury a dynamiky zločinnosti jsou oficiální kriminální statistiky. Ovšem kriminální statistiky pracují pouze s tzv. registrovanou kriminalitou (zjevnou) – tj. kriminalitou, která byla odhalena a registrována. Mezi nejdůležitější instituce, které se zabývají trestnou činností, patří policejní orgány, soudy, státní zastupitelství a vězeňská služba. Oficiální statistiky však nezachycují skutečný rozsah kriminality, neboť větší část zločinného jednání není nikdy odhaleno. Tato skrytá nebo-li latentní kriminalita je trestná činnost, o které se orgány činné v trestním řízení vůbec nedozvěděli nebo se nepodařilo najít pachatele, a konečně je za latentní kriminalitu považována i taková trestná činnost, která vyšla najevo, ale nebyla z nějakých důvodů registrována.¹³ Podle odhadů G. Kaisera tvoří latentní kriminalita několikanásobek kriminality zjištěné, což značně relativizuje závěry učiněné na základě kriminálních statistik. Ze značných rozdílů mezi latencí a registrovanou kriminalitou usuzuje na to, že rozsah a struktura trestné činnosti jsou rozhodujícím způsobem určovány pravděpodobností společenské reakce a

11 HOLCR, K. a kolektiv: *Kriminologie*. Praha : Leges, 2009.

12 TOMÁŠEK, J. : *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha : Grada Publishing, 2010. str. 12

13 KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994.

sankce.¹⁴

Latentní kriminalita se také, dle názoru odborníků,¹⁵ týká více žen než mužů. To, dle Šmausové, není nijak překvapující, když si prý uvědomíme, že ženy jsou jen zřídka přímými adresátkami trestního práva. Problém vidí v tom, že se nízká míra kriminálního chování žen většinou interpretuje jako jejich podstatná morální vlastnost. Nízká míra kriminality žen je, podle ní, spíše obrazem skutečnosti, že ženy nezaujímají ty pozice ve společnosti, ze kterých by se mohly na kriminalitě závažně podílet¹⁶.

Latentní kriminalita žen se často týká oblasti drobných krádeží a podvodů, podílnictví, a trestné činnosti v rodině: včetně vydírání, psychického teroru, násilného jednání vůči dětem, nebo i manželovi, či prarodičům, a navádění jiných k trestné činnosti. A navíc, jak uvádí autorky a autor studie o prvovězněných ženách, se mezi kriminalitu neřadí a tudíž ani netrestají aktivity žen, které způsobují morální škody ve vědomí jejich vlastních dětí a blízkých osob, či jimi uskutečňovanou asociální výchovu a morální podporu jiných zločineckých aktivit.¹⁷

1.1.3. Normativní řád a sociální deviace

Termín deviace je odvozen od latinského *deviatio* nebo-li odchylka, nebo úchylka a v obecném pojetí znamená jakoukoli odchylku od normální struktury či funkce a může se vyskytovat u jakéhokoli jevu v přírodě nebo společnosti.¹⁸ Většina lidí pokládá deviaci za něco špatného a divného, ale neuvědomují si, že to, co považujeme za deviantní, bývá běžnou součástí našeho života a podílí se na jeho chodu. Odlišnosti a odchylky od normálu mohou doprovázet i proces inovace, zlepšení dosavadního stavu společnosti.¹⁹ Jde tedy o to, že každá společnost uznává jisté sociální normy, které souhrnně tvoří tzv. normativní řád. Normativní řád je jednak tvořen řadou sociálních norem (zákonů, zvyků, předpisů, řádů, jazykových pravidel, rodinných tradic, rozdělení genderových rolí, národních zvyků atd.) a pak je tvořen deviacemi – tedy různými způsoby porušování norem (lež, promiskuita, loupež, násilí v rodině atd.). Jak píše Giddens, „existuje právě tolik typů přestupků proti pravidlům, kolik je společenských norem a hodnot“.²⁰

V souvislosti s výzkumnou otázkou této práce zde myslím stojí za upozornění skutečnost, že sociální normy závisejí do značné míry na pohlaví a rozdílech v sociálním postavení. To znamená, že jiné normy platí pro ženy a jiné pro muže a že se i tedy liší způsoby nahlížení, nebo přístupy k problému ženské a mužské kriminality. Ženská kriminalita je odborníky uchopována a posuzována jinak než

14 KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994.

15 MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTINKOVÁ, M.: *Výzkum prvovězněných žen*. Praha : IKSP, 2009.

16 ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 264 – 280.

17 MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTINKOVÁ, M.: *Výzkum prvovězněných žen*. Praha : IKSP, 2009.

18 DUBSKÝ, J., URBAN, L.: *Sociální deviace*. Praha : Policejní Akademie České Republiky, 2005. str. 11

19 DUBSKÝ, J., URBAN, L.: *Sociální deviace*. Praha : Policejní Akademie České Republiky, 2005. str. 13

20 GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha : Argo, 2000.

mužská. Což ve výsledku znamená, že i totožné chování u žen a mužů (jako např. časté střídání partnerů) je u ženy pokládáno za negativní sociální jev (promiskuita), kdežto u muže takové chování nejspíše ani nevzbudí pozornost.

1.1.4. Gender, genderové stereotypy a genderové role

Pojem **gender** pochází z „latinského *genus, generis* a znamenalo i v angličtině původně rod, včetně gramatického rodu. Když se hledal protějšek k (biologickému) rozlišení pohlaví (angl. sex), dostalo slovo gender specifický význam kulturního odlišení mužů a žen a v tomto významu přešlo i do mnoha jiných jazyků. Pojem gender označuje sociální konstrukt, skutečnost, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností. Na rozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií a nemění se podle času či místa, působení genderu ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahujících se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné. Jejich závaznost či determinace není tedy přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami.“²¹

Genderové stereotypy jsou společensky utvářené paušalizující obecné popisy toho, jak má vypadat maskulinní muž a femininní žena. Na tom je pak založen rozdílný přístup k osobám mužského a ženského pohlaví a přiřazování určitých tradičních vlastností oběma pohlavím. Promítají se tak do názorů společnosti na roli muže a ženy v rodině, v zaměstnání, ve společenském dění, včetně představ týkajících se kriminálního chování žen a mužů.²²

Genderová role je soubor určitých pravidel (většinou nepsaných, neformálních), které předepisují určité typy chování pouze ženám a jiné pouze mužům. (např. většina společnosti považuje za správné, když žena zůstane s dítětem na mateřské dovolené a muž chodí do zaměstnání. Pokud je tomu v některých rodinách obráceně, už to jako správné vnímáno není.)²³

1.2. Kriminalita žen a stav výzkumu v této oblasti

Ženská kriminalita stála až donedávna na okraji zájmů odborné i laické veřejnosti. Důvodem byla nízká míra a menší závažnost trestných činů páchaných ženami. Kriminalita žen se nepokládala za závažný společenský problém, a jak konstatuje Kateřina Nedbálková, „Kriminologie jako věda zabývající se stavem a vývojem kriminality ve společnosti, jejími příčinami a podmínkami výskytu,

---

21 *Velký sociologický slovník*, Praha : UK, 1996

22 *Slovník pojmů*. Dostupné z: <<http://www.feminismus.cz>>

23 *Slovník pojmů*. Dostupné z: <<http://www.feminismus.cz>>

byla od svého vzniku na přelomu 18. a 19. století vědou mužů a vědou o mužích.²⁴ Několik málo teorií kriminality žen sice na přelomu 19. a 20. století napsáno bylo, ale nejednalo se o vědecky podložené teorie (byly příliš úzce biologicky a psychologicky zaměřené). Problém ženské kriminality na sebe poprvé výrazně upoutal pozornost zhruba v sedmdesátých letech 20. století, kdy se také kriminalita žen stala ve větší míře předmětem vědeckého zkoumání. M. Urbanová a M. Večeřa hovoří o “objevení” problému kriminality žen, jelikož se začaly objevovat změny ve struktuře ženské kriminality, které spočívaly v jednak v nárůstu počtu kriminálních činů spáchaných ženami a jednak v nárůstu násilných trestných činů a jiných deliktů, které se do té doby považovaly za typicky mužskou doménu. Fyzické násilí ze strany žen či dokonce jejich organizovaná trestná činnost byly jevy, které se do té doby s ženami nespojovaly. Nárůst byl zaznamenán i např. u různých podvodů, padělaní a loupeží, které také byly typické spíše pro mužské pachatele.²⁵

V této době se objevovaly názory, že mezi nárůstem ženské kriminality a ženskou emancipací je jasná spojitost. F. Adlerová a R.L. Simonová, jak uvádí Renzettiová a Curran,²⁶ zastávaly názor, že ženská emancipace a zvýšené ekonomické možnosti pro ženy způsobily, že mají ženy větší prostor a příležitosti pro páchaní určitých druhů deliktů. Docílí-li ženy podobných sociálních pozic jako mají muži, budou páchat podobné trestné činy jako muži a zvláště pak ty spojené s výkonem povolání. Simonová však tvrdila, jak dále poznamenává Renzettiová a Curran, že počet násilných trestných činů páchaných ženami naopak díky feminismu poklesl „protože se ženy cítí fyzicky, citově i právně svobodnější a méně podřízené moci mužů, ubývá u nich frustrace a hněvu ... (v důsledku toho) pociťují méně intenzivní touhu zabít obvyklé objekty své zlosti a frustrace: manžely, milence a další muže, na nichž jsou závislé, ale ve vztahu k nimž se necítí jistě“²⁷ Tyto úvahy o ženské kriminality byly pozdějšími studii a výzkumy zpochybněny, neboť nové studie zjistily, že “tradiční vzory ženského zločinu zůstaly relativně stabilní, a že složení vzorku odsouzených žen se za posledních několik desetiletí let příliš neměnilo.”²⁸ Podobný názor zastávají i Renzettiová a Curran, když hovoří o tom, že v počtu zatčení mužů a žen nedošlo v posledních letech k významnému zvýšení ani snížení genderového rozdílu, kromě určitých typů majetkových (krádeží, falšování, podvodů a zpronevěř) a drogově motivovaných trestných činů.

Rozvoj a postupné prosazení feministického přístupu k sociálním jevům mimo jiné způsobilo, že se i v kriminologii začala věnovat zvýšená pozornost problematice žen a rozdílů mezi pohlavími.

Nejvíce pozornosti při vysvětlování příčin ženské kriminality věnují autoři a autorky, z kterých

---

24 NEDBÁLKOVÁ, K.: *Jiná vězení?*. Brno : Sedmá generace, č. 5/2002. Dostupné z: <<http://www.sedmagerace.cz>>

25 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

26 RENZETTI, M., CURRAN, D.J.: *Ženy, muži a společnost*. Praha : Karolinum, 2003., - Simon, R.J. Women and Crime, Adler, F. Sisters In Crime

27 RENZETTI, M., CURRAN, D.J.: *Ženy, muži a společnost*. Praha : Karolinum, 2003. str.328

28 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

čerpám teoretické poznatky, vlivu prostředí, a to zvláště pokud jde o socializaci a příležitosti k páčání trestné činnosti. Pozornost odborníků je zaměřena na shromažďování informací o ženské kriminalitě ve snaze porozumět, kdo tyto ženy jsou, jakým způsobem žijí, a to s cílem vytvořit co nejpřesnější obraz ženy – jako pachatelky trestného činu. Například M. Urbanová a M. Večeřa se zabývají ženskou delikvencí v teoreticko-empirické studii, kde se věnují problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen. Autoři se v této publikaci snaží zasadit ženskou kriminalitu do širšího sociálního kontextu, a to nejen na základě teoretických úvah, ale především získaných empirických podkladů. Zjišťují, jaké jsou vězněné ženy, co je vedlo k trestnému činu, jaký je jejich svět hodnot, jaké je jejich sociální zázemí, apod. Obor této práce patří do teorie práva. Podobnou tematikou se zabývá i studie *Žena jako pachatelka závažné trestné činnosti*, kde je pozornost autorů a autorek zaměřena na psychologické a kriminologické aspekty trestné činnosti žen.

Dalším častým předmětem zkoumání je postup orgánů činných v trestním řízení vůči delikventním ženám, druhy trestů, které jsou jim ukládány, zacházení se ženami ve věznicích a také i role žen v orgánech trestně právního systému. Této problematice se věnuje také jedna ze studií IKSP, z kterých čerpám, a to *Výzkum prvověžněných žen (Sonda do problematiky žen v ČR v posledních cca 10 letech poprvé trestně stíhaných a poprvé vězněných.)* Autorky a autor této studie jsou zaměstnanci Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, text tedy spadá, jednak vědní obor kriminologie, a jednak v sobě kombinuje i jiné sociálně-vědní přístupy.

Způsob, jakým orgány činné v trestním řízení zacházejí s ženami pachatelkami, je v podstatě odrazem toho, jak o takových ženách smýšlí společnost. Na podporu názoru o existenci rozdílného zacházení s ženskými pachatelkami uvádí autoři studie IKSP výsledky studie amerického odborníka M. Wolfganga²⁹, který podle nich tvrdí, že rozdílný postoj společnosti odráží zvláště například na trestním postihu vražd. Ženy-vraždkyně jsou podle něj považovány společností za narušené a skutečně jsou i častěji diagnostikovány jako psychopatické. Domnívám se, že tento přístup k ženským pachatelkám trestných činů lze sledovat i v textech odborníků a odbornic v analytické části. Na tento jev upozorňují i feministicky orientovaní autoři, dle názorů Blatníkové a Netíka, když tvrdí, že kriminalita mužů je mnohdy chápána jako jakési potvrzení a předvedení jejich „hrdinských kvalit“ a je často dokonce popisována jako odvážné, vzrušující a kreativní chování, kdežto kriminalita žen je spíše označována za duševní nemoc nebo za důsledek morálního selhání či naivity a nevědomosti.³⁰

Jiný úhel pohledu na danou problematiku zastává G. Šmausová ve svém textu *Trestní právo a kriminalita žen*. Autorka se v tomto článku zabývá sociálně filosofickými otázkami práva ve vztahu

---

29 MAREŠOVÁ,A., KOTULAN,P., MARTINKOVÁ,M.: *Výzkum prvověžněných žen*. Praha : IKSP, 2009 - Wolfgang, M.: *Violence in family*.

30 BLATÍKOVÁ,Š., NETÍK,K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007.

k ženské kriminalitě. Využívá zde genderové perspektivy a jak sama píše, chce především poukázat na to, že srovnání mezi mužskou a ženskou kriminalitou neodráží nějaké významně různé „pohlavní“ kvality, nýbrž jen úpravy trestního práva. Šmausová kritizuje současný přístup k teoriím kriminality žen a navrhuje spojení dvou progresivních směrů - feministické společenské teorie a „etiketní“ teorie. Feministická společenská teorie tematizuje konstrukci pohlavních rolí a „etiketní“ teorie upozorňuje na konstruovaný charakter kriminality. Domnívá se, že bychom se měli prát, podle jakých kritérií orgány samy konstruují společenský jev kriminalitu – podle čeho některé chování označí za kriminální, zatímco jiné opomíjí. A jak prý ukazují výzkumy – jedná se o výběr tendenční. Trestní právo, dle jejího názoru, diferencuje mezi muži a ženami. Ale její přístup se zas tak radikálně neliší od názorů jiných autorů, kteří taky upozorňují na to, že kriminalitu „vytváří“ trestní právo.

Pochopení kriminality žen vyžaduje, dle jejího přesvědčení, přijetí rozsáhlé perspektivy, která zahrnuje jak význam ženské role, tak význam odchylek v pohlavní struktuře společnosti, která se skoro univerzálně vyznačuje mocenskou nadvládou mužů nad ženami. Šmausová tvrdí, že tedy nízkou kriminalitu žen nelze vysvětlit z jejich role, ale z předpisů trestního práva, které se zdá se nezajímá o chování v pozicích, které jsou obsazovány převážně ženami. Autorka tím tvrdí, že kdyby si trestní právo „usmyslelo“ kontrolovat ženám určený sektor společenské dělby práce (jako je např. výchova dětí, stravování v domácnosti), pak by se ženy mohly chovat stejně kriminálně jako muži.³¹

1.2.1. Teorie kriminality žen – přístupy a rozdílné klasifikace teorií kriminality

Existuje celá řada kriminologických teorií – obecných i genderově specifických. Roztřídit všechny kriminologické teorie do nějakých jednou daných skupin je nemožné, právě z důvodu jejich značné různorodosti. Jednoduše záleží na úhlu pohledu, jaký jednotliví autoři a autorky zvolí v přístupu k dané problematice. Kuchta s Válkovou například navrhuje třídění podle toho, na jakou míru platnosti dané teorie aspirují (na všeobecné, středního dosahu, jednotlivé koncepty, modely a přístupy), nebo dle toho, o poznatky jakého vědního oboru a oborů se nejvíce opírají (biologie, psychologie nebo sociologie), nebo třeba podle toho, zda jsou svou podstatou monokausální nebo multifaktorové povahy. Konečně lze také, podle nich, třídít na základě toho, co je předmětem hlavního zájmu dané teorie a čeho by chtěla dosáhnout.

J. Kuchta a H. Válková jsou odborníci v oboru práva a trestní politiky a ve své publikaci prezentují poslední stav kriminologického poznání u nás i ve světě. Představují výklad probíraných okruhů

---

31 ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str.27.

kriminologických otázek v úzkém kontextu s jejich významem pro trestní politiku. Upozorňují také na návaznost kriminologie se související oblastí sociologického a psychologického výzkumu. Ve své učebnici předkládají přehled všech současných teorií kriminality, včetně feministických. Kriminoložka J. Válková se, ve své studii, naopak výhradně zaměřuje na teorie kriminality žen a rozděluje je na základě toho, o jaký vědní přístup se nejvíce opírají. Rozděluje tedy teorie kriminality žen na biologické, psychologické (psychoanalytické), sociologické a vícefaktorové.

Podobnou klasifikaci teorií kriminality žen zvolila i M. Urbanová a M. Večeřa a s J. Válkovu se shodují v přesvědčení, že lze kriminologické teorie kriminality žen rozdělit vědních oborů. Sociologickým typům teorií kriminality se stejně jako J. Válková věnují podrobněji. Menší pozornost k biologickým a psychologickým faktorům je způsobena jejich úzkým zaměřením, či omezeným úhlem pohledu na věc. Starší biologické a psychologické koncepty jsou navíc dnes již většinou překonány, přestože dosud ve stereotypních představách lidí mohou přežívat (jak upozorňuje např. G. Šmausová). V přehledu sociologických teorií Urbanová s Večeřou např. stručně představují teorii sociálních rolí, Mertonovu teorii anomie, teorii diferenciální asociace, etiketní teorii, feministické teorie a podrobněji pak teorii socializace a sociální kontroly.

Stejný výčet teorií bychom našli i u J. Válkové nebo ve studii IKSP Žena jako pachatelka trestné činnosti. V této studii je základní klasifikace teorií kriminality žen rozdělena také na základě biologie, psychologie a sociologie, ale navíc je zde kladen zvláštní důraz na genderový přístup v kriminologii, když autoři upozorňují na možnost rozdělovat kriminologické teorie na základě toho, zda jsou genderově neutrální, genderově specifické, nebo hybridní. Zvláštní kapitolu pak věnují současnému stavu na poli feministických teorií.

Zdá se, že se zmínění autoři a autorky, včetně např. G. Kaisera, vcelku shodují na tom, že rozdíly mezi ženskou a mužskou kriminalitou se dají vysvětlit teorií rozdílné socializace a rozdílnou neformální kontrolou. K tomu okrajově pak ještě přistupují ekonomické potřeby a emancipační motivy.

1.2.2. *Vybrané teorie kriminality žen*

V této části se pokusím stručně představit vybrané teorie a přístupy ke kriminalitě žen, přičemž budu vycházet z výše uvedených publikací. Teorie pro přehlednost rozčlením do nejčastěji používaného typu klasifikování a to na biologicky, psychologicky a sociologicky orientované teorie. Starší biologicky a psychologicky zaměřené teorie pokládám za důležité zde také uvést, protože některé motivy z těchto přístupů se objevují v analyzovaných textech v druhé části. Větší pozornost budu věnovat sociologicky orientovaným teoriím, neboť jsou pro svoji komplexnost pokládány za nejpřínosnější.

Následující výčet teorií rozhodně není úplný, ale myslím, že je dostačující pro vytvoření si obrazu o současné kriminologické diskusi v oblasti ženské kriminality. Navíc kriminologové dnes ve snaze porozumět, proč a za jakých okolností někteří lidé páchají kriminalitu, nepracují pouze z jednou z mnoha teorií, ale zohledňují širokou škálu faktorů různého typu.

Biologicky orientované teorie se zaměřují na hledání rozdílů mezi muži a ženami. Zvláště rané biologicko-antropologicky zaměřené teorie vycházely z tělesné odlišnosti žen a nízkou míru kriminality žen spatřovaly v jejich domněle vrozené pasivitě, závislosti, mateřskosti a emocionální citlivosti. Tyto rané teorie charakterizovaly ženy jako biologicky i psychologicky méněcenné bytosti, které díky své přirozené (vrozené) pasivitě a konzervativnosti dodržují více než muži platné zákony. Věřilo se, že ženské vlastnosti nevedou do vězení. Příčiny kriminálního chování žen (ale i mužů) se spatřovaly v jejich nedostatečném fyziologickém vývoji nebo jako známka „evolučního zakrnění.“³²

Nejvýznamnějšími zastánci tohoto směru byli C. Lambroso a G. Ferrero, kteří věřili, že nižší kriminalita žen je způsobena jejich slabší tělesnou konstitucí. Kriminální činnost si pak nahrazují prostitucí.

Jiní autoři (např. W.T. Thomas) věřili, že žena je přirozeně neagresivní a dopustí-li se trestného činu, pak se jedná o individuální patologii a taková žena musí být spíše léčena než trestána.³³

Zcela jiný úhel pohledu zastával O. Pollak, který sice vycházel z učení Lambrosa, Ferriho a Thomase, nicméně tvrdil, že není pravda, že by se ženy dopouštěly méně zločinů, protože jsou fyzicky slabší. Příčiny nízké kriminality žen hledal v působení společensky-kulturních stereotypů, které určuje daná sociální skupina. Tvrdil, že ženy nepoužívají násilí, jelikož to u nich odporuje sociálně zafixovaným normám chování, nikoli z důvodu své slabší fyzické konstituce.³⁴

Další důvody nižší kriminality žen byly spatřovány v jejich sexualitě a jejich fyziologických cyklech, resp. v jejich slabším sexuálním pudu, který způsobuje, že ženě chybí mužská aktivita. E. Wulffen, (jako nejvýraznější představitel těchto názorů) pokládal právě intenzivní pohlavní pud za příčinu kriminálního chování. Respektive tvrdil, že mužská aktivita vychází z jejich sexuální touhy a právě aktivita muže přivádí ke kriminalitě. Pasivita ženy ji pak chrání před pácháním kriminality.

Do biologické skupiny teorií se řadí též geneticky orientované studie, které zkoumaly vliv prostředí na chování člověka. Cílem těchto teorií bylo zjistit, zda mají vrozené geny přímý a nebo nepřímý vliv na kriminální chování jedince. Přímý vliv genů na chování jedince se neprokázal.³⁵

---

32 BLATÍKOVÁ,Š., NETÍK,K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007.

33 VÁLKOVÁ, J. : *Kriminalita žen : Kriminologické teorie*. Praha : IKSP, 1993.

34 VÁLKOVÁ, J. : *Kriminalita žen : Kriminologické teorie*. Praha : IKSP, 1993; též BLATÍKOVÁ,Š., NETÍK,K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007 .

35 VÁLKOVÁ, J. : *Kriminalita žen : Kriminologické teorie*. Praha : IKSP, 1993; též BLATÍKOVÁ,Š., NETÍK,K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007.

Psychologicky a psychoanalyticky orientované teorie vznikaly s rozvojem obecné psychologické teorie v prvních desetiletích 20. století a pokoušely se vyložit kriminální chování psychickými zvláštnostmi pachatelů. Ženy, jak někteří autoři věřili, se dopouští trestných činů hlavně z emočních důvodů, kdežto u mužů jde o sobeckost, panovačnost, chamtivost a surovost co zapříčiňuje, že se chovají kriminálně. Psychoanalyticky orientovaná kriminologická literatura nijak výrazně nepřispěla k řešení specifických znaků ženské kriminality. Její přínos, jak uvádí autoři studie IKSP, je možné spatřovat v zaměření pozornosti na studium dynamiky chování, impulzivity jako vnitřní hybné síly nebo pojetí pudů jako zdroje kriminálního jednání jedince. Příčiny delikventního chování jsou v tomto pojetí spatřovány ve specifických poruchách raného vývoje jedince, které vedou k vnitřním psychickým konfliktům daného jedince (ať už muže nebo ženy), v jejichž důsledku jsou pocity viny a z nich vyplývající potřeba trestu. Avšak výzkumy zjišťující příčinnou souvislost mezi psychickými defekty a kriminalitou také, jak píše J. Válková, jednoznačně nepotvrdily vzájemnou souvislost.³⁶

Jiní autoři zase viděli příčinu ženské kriminality v jejich hysterii, nebo melancholii či v jiných duševních poruchách a neurózách (Urbanová a Válková např. uvádějí C.R. Clonigera, nebo H.J.Eysencka). Tento úhel pohledu zdá se není stále překonán. Šmausová hovoří o zbavení svéprávnosti jako prostředku kontroly žen. Ženskému deviantnímu chování jsou, podle ní, nejčastěji udělovány biologické definice. Často se za kriminálním chováním žen hledá příčina v psychické poruše ženy. Domnívám se, že toto tvrzení mohu prokázat při analýze odborných textů v druhé části.

Psychologický pohled na kriminalitu a antisociální chování, jako na porušování zákona, vychází z několika hledisek. A to především z předpokladu, že individuální rozdíly se projevují i v oblasti predispozice k antisociálnímu chování a zločinnosti. Faktory ovlivňující individuální rozdíly přitom mohou být jak psychologické, tak i biologické a sociální. Do popředí tak vystupují teorie, které se snaží vysvětlit zločinnost a antisociální chování vzájemně se ovlivňujícími sociálními a biologickými činiteli.

Sociologicky orientované teorie

Spolu s rozvojem společenských věd, jak píše Válková, zesílila kritika biologicky zaměřených teorií kriminality a ke slovu se dostávají sociologické teorie. Sociologické teorie považují za hlavní činitel vzniku ale i omezování kriminality sociální prostředí, ve kterém se jedinec formuje, socializuje a učí se své společenské role.

Zastánci teorie sociálních rolí zdůrazňují vliv vnějších sil, zejména sociokulturních a politicko-

---

36 VÁLKOVÁ, J. : *Kriminalita žen : Kriminologické teorie*. Praha : IKSP, 1993

ekonomických faktorů, ovšem mnohdy na úkor vnitřních procesů. Rozdíly mezi mužskou a ženskou kriminalitou vysvětlují prostřednictvím pojmů diferencované socializace, kontroly a příležitosti. Jde o to, že chlapci a dívky jsou vychováni rozdílně – tak, aby se připravili na život ve společnosti. Chlapci jsou vedeni k tomu, aby byli samostatní, uměli se uplatnit a získali vedoucí postavení. Výchova dívek je od útlého dětství směřována k tomu, naučit se toleranci, přizpůsobování se, velký důraz je kladen na altruismus. Rozdílná socializace chlapců a dívek pak, dle této teorie, vede k tomu, že i v dospělosti se chovají odlišně.

Urbanová a Večeřa také uvádějí, že socializace do genderovým stereotypem určené specifické role má přispívat k tomu, že si ženy vytvářejí méně agresivní a méně akční vzory chování. Dále říkají, že existují poznatky o tom, že dívky podléhají silněji sociální kontrole, zvláště v rámci rodiny je na ně více dohlíženo, a že ve srovnání s chlapci mají méně prostoru ke společenským experimentům. Dívky jsou spíše připravovány na svoji budoucí roli matky a manželky, než na roli ve společnosti. Na rozdíl od chlapců nejsou tedy připravovány na svoji seberealizaci ve společnosti, ale na to, aby se naučily podřizovat své zájmy a cíle zájmům rodiny. Pro ženy je v důsledku takovéto socializace snadnější se přizpůsobovat společenským a právním normám. Právě očekávání, odměňování, formální a neformální kontrolní mechanismy vůči ženskému chování určují repertoár chování žen. S tím souvisí domněnky o omezených příležitostech, které vycházejí z toho, že sociální prostor – dům a rodina – výrazně redukuje příležitosti k páchaní trestných činů. Tím bývá vysvětlován vysoký podíl deliktů žen v okruhu blízkých osob, zvláště pak špatné zacházení s dětmi.

Specifická výchova dívek sice tedy nevylučuje, ale značně omezuje ženskou kriminalitu. Sociální role a společenské postavení ženy ji pak dává méně příležitostí ke kriminálnímu jednání, avšak na druhé straně ji hrozí mnohem větší stigmatizace a zavržení spáchá-li trestný čin, než jak tomu bývá v případě delikventního muže.³⁷

Otázkou působení společensko-kulturních stereotypů, jak uvádí např. Urbanová a Večeřa, se zabýval i O.Pollak - věřil, že podíl ženské kriminality je mnohem vyšší, než se zdá. Nižší výskyt kriminality žen vysvětloval jejich „rafinovaností“ a schopností trestný čin „maskovat“³⁸. Rafinovanost žen spočívá v tom, že jsou častěji iniciátorkami než vlastními pachatelkami trestných činů a ona „maskovanost“ ženské kriminality pak tkví v tom, že delikty spáchané ženami jsou méně často oznamovány a vůbec odhaleny. Navíc byl autor přesvědčen o shovívavém přístupu policie a soudů vůči ženským pachatelkám. Toto východisko ke kriminalitě žen můžeme například sledovat v textu v analytické části, který se zabývá hysterickými psychopatkami. Autor zde hovoří o tom, že agrese těchto psychopatek je skryta a často spíše spočívá v provokaci oběti, než v otevřených projevech násilí.

37 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005

38 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. str. 31

Jana Válková se domnívá, že bychom neměli chápat jisté rozdíly ve vlastnostech mužů a žen jako dva typy vzájemně odlišného chování. Lidé sami se podílejí na vlastní socializaci, není tedy nutné, aby se ženy ztotožňovaly s rolí, kterou jim společnost přisuzuje.

Dalším často uváděným přístupem (v přehledové literatuře z které čerpám) je i takzvaný vícefaktorový přístup, jehož nejznámějšími představiteli jsou manželé Eleanor a Sheldon Glueckovi. Trestná činnost je, dle jejich názoru, výsledkem působení celé řady ekonomických, sociálních a výchovných faktorů. Při výzkumu delikventních žen se soustředili především na sociokulturní faktory, jako jsou podmínky vývoje v dětství v období dospívání a v sexualitě. Jejich výzkum potvrdil, že se na vzniku kriminálního chování podílí řada faktorů, avšak nevysvětlil kriminogenní účinek jednotlivých faktorů. Nelze také stanovit, jak konstatují Urbanová a Večeřa (též J. Válková), které z těchto faktorů jsou prioritní, a které následkem jiných.

K hojně diskutovaným teoriím patří jistě tzv. etiketizační teorie – nebo-li tzv. “kavalírská hypotéza”. Zastánci této hypotézy tvrdí, že se ženy více méně dopouští trestné činnosti ve stejné míře jako muži, ale že vůči ženám-pachatelkám postupují instance formální kontroly mírněji a nízká míra kriminality žen je tak způsobena „rytířským chováním“ orgánů činných v trestním řízení. K tomu ještě musíme připsat údajně lepší schopnosti žen „klamat a maskovat“ svoje trestné činy (viz O. Pollak).

Kavalírská hypotéza je zpochybňována mnoha autory a autorkami. Například Š. Blatníková a K. Netík ve své studii uvádí závěry Simonové a Landisové³⁹, které podle nich tvrdí, že jestli soudní systém poskytuje nějaké výhody, tak jediné bílým ženám z vyšších sociálních tříd. Také se objevují názory, že systém kriminální justice v reakci na ženská hnutí naopak ve vztahu k pachatelkám snižuje shovívavost.

Do výčtu sociologických teorií ještě musím uvést teorii diferenciální asociace, podle které je společnost rozdělována podle zájmů jejich členů. Ve vztahu k ženám tato teorie v podstatě říká, že socializační proces dívky a ženy funguje jako jakási „ochrana“ před nebezpečím delikventního vývoje. Podle některých autorů není pro dívky soužití ve skupině vrstevníků psychologicky až tak významné a tudíž je u nich menší pravděpodobnost “kriminální infekce”⁴⁰ na základě skupinové příslušnosti. Ženy se tedy méně často dostávají do kontaktu se vzorci zločineckého jednání.

Feministicky orientované teorie⁴¹

Kriminalita žen i ženských obětí, jak je již uvedeno v úvodu v kapitole o teoriích kriminality žen,

---

39 BLATÍKOVÁ, Š., NETÍK, K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007

40 BLATÍKOVÁ, Š., NETÍK, K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007

41 Feminismem zde rozumím hnutí, jehož hlavním cílem je jednak důsledně odbourávat překážky, problémy, předsudky a další handicap, které mají svoji příčinu v rodu/gender a brání ženě v jejím plnohodnotném společenském i osobním uplatnění a jednak znesnadňuje vytvářet pro ni co nejširší škálu různých životních způsobů, které by co nejlépe reflektovaly její osobnostní a sociální vývoj.

byla dlouho zkoumána a popisována v odborných studiích mužskými autory a tudíž z mužské perspektivy. Problematika kvalitativních a kvantitativních rozdílů mezi ženskou a mužskou kriminalitou se v angloamerické literatuře zahrnuje označením „gender ratio problém“ a vyjadřuje skutečnost, že kriminalita je podle dlouhodobých statistických přehledů i výzkumů latentní kriminality na celém světě výrazně mužskou záležitostí.⁴²

Raná feministická kriminologie upozorňovala na to, že dosavadní teorie kriminality žen se dostatečně nezajímají o její zvláštnosti a že kriminologové používají nedostačující výzkumné metody (sociologické přístupy a statistické techniky), které jim nedovolují proniknout ke kořenům a jemnějším souvislostem ženské kriminality. Tradiční teoretické kriminologii bylo tedy vyčítáno, že bezděčně vychází z jednání, zájmů a hodnot mužského světa.

Feministické autorky také významně přispěly k objasnění sociálního kontextu problematiky prostituce, pornografie, nelegálních potratů a domácího násilí, kde se často ukazuje, že „pachatelka“ či „spolupachatelka“ je sama typickou obětí „mužského světa a jeho vůči ženám hostilních pravidel.“⁴³ Také díky feminizmu se zaměřila pozornost i na oběti znásilnění, které byly ještě donedávna při vyšetřování a soudním projednávání vystaveny relativně vysokému riziku sekundární viktimizace.

Mnoho autorek přistupovalo k problematice kriminality žen a významu genderu ve výskytu zločinnosti z hlediska marxistického feminizmu. Marxistický feminizmus využil zavedené terminologie (radikálním proudem feminizmu) a základní schéma vykořisťovatelského kapitalistického systému aplikoval na postavení ženy v soudobé společnosti.⁴⁴ Autorky a autoři reprezentující tento názorový směr říkají, že ženy v západní společnosti často zastávají špatnou práci s nižší sociální prestiží. A že tedy rozdělení zisku a akumulace kapitálu je mužskou záležitostí, na které se podílejí jen okrajově. Základ mužské dominance spatřují ve vlastnictví a v kontrole výrobních prostředků, ze které jsou ženy vyloučeny. Muži kontrolují ekonomiku a vydělávají peníze a ženy jim za to slouží a poskytují sexuální uspokojení. Existující systém trestní spravedlnosti pak za trestné činy definuje takové jednání, které je primárně spojeno buď s vlastnictvím, nebo se „sexuální dělbou práce“⁴⁵. Marxistický feminizmus takto i vysvětluje, proč jsou ženy tak často vězněny za majetkové trestné činy. Podřadná a špatně placená práce a z toho plynoucí nemožnost zbavit se závislosti na svých partnerech vyvolává, dle těchto teorií, u žen stres, frustraci a odcizení, které mohou být příčinou deviantního jednání.

Nicméně ani feministické kriminologii se nepodařilo uspokojivě vysvětlit příčiny výrazně nižší kriminality žen ve srovnání s kriminalitou mužskou. A to jednak z důvodu různorodosti

---

42 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005., str.115

43 KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005., str.119

44 KOMENDA, A.: *K feministické interpretaci sociálně deviantního jednání*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1999

45 KOMENDA, A.: *K feministické interpretaci sociálně deviantního jednání*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1999

feministických směrů, ale také kvůli dosud nedostatečně komplexnímu výzkumu v této oblasti.

1.2.3. Shrnutí teorií kriminality žen

Při vysvětlování nižší kriminality žen se zprvu vycházelo z „přirozených“ vlastností žen - slabší tělesné konstituce, větší emotivnosti, atd. V současnosti se při vysvětlování rozdílů kriminality mužů a žen formulují nejrůznější hypotézy, které pracují v rozdíly v socializaci, se sociálními rolemi, sociální kontrolou, příležitostmi, nebo třeba s rozdílnou společenskou situací žen a mužů. Od biologických a psychologických konceptů se tak během sedmdesátých let 20. st. přešlo na komplexnější přístupy, které zohledňovaly i sociální struktury.

Nižší kriminalita žen je vysvětlována absencí příležitostí k páčání trestné činnosti způsobené zvýšenou kontrolou žen, dále omezeným přístupem k veřejné sféře, nebo třeba socializací do stereotypem pohlaví určené specifické role, která přispívá k tomu, že dívky méně inklinují k zločinnosti. Dívky jsou mnohem více kontrolovány ze strany rodičů a oproti chlapcům mají méně prostoru ke společenským experimentům. Jiná teorie říká, že omezený sociální prostor ženy – dům a rodina - podstatně redukuje příležitosti k páčání trestných činů.

Příčina nižšího rozsahu kriminality žen je tak viděna především v jejich specifické socializaci a ve formálních i neformálních kontrolních mechanismech vůči ženskému chování.

1.3. Stav, struktura a vývoj ženské kriminality v ČR

Nejvýraznějším rysem ženské kriminality je její nízký podíl na celkové trestné činnosti a to v podstatě na celém světě. Ženy se také dopouští spíše méně závažné trestné činnosti a k výkonu trestu odnětí svobody bývají odsuzovány jen v malém počtu případů. Dalším výrazným rysem je nižší výskyt recidivy. Ženy se také na rozdíl od mužů jen vzácně organizují do gangů a skupin a spíše páčají trestné činy jednotlivě, nebo často jako spolupachatelky. Ženská kriminalita je ve srovnání s mužskou tedy méně závažná, méně rozsáhlá, a celkově způsobuje menší majetkové škody.

Blum a Fisher na konci sedmdesátých let shrnuli tematiku ženské kriminality do těchto tezí:

- podíl žen na páčání trestné činnosti (včetně vražd) je vyšší v zemích, kde mají ženy větší svobodu a rovnoprávnost,
- podíl žen na páčání trestné činnosti závisí na sociální třídě a menšině, ke které patří,

- podíl žen na kriminalitě ve všeobecnosti roste, což je dáno převažujícím trendem ve světě k větší varietě rolí, které může žena zastávat, a tím i vyšším rizikem sociálního selhání.⁴⁶

1.3.1. Vývoj ženské kriminality po roce 1989

Společenské proměny po roce 1989 znamenaly výraznou změnu v kriminalitě žen: po prvotním výrazném poklesu počtu odsouzených žen v období po roce 1990 postupně dochází k nárůstu počtu trestně stíhaných žen a nárůstu počtu soudy pravomocně odsouzených žen a tedy i zvýšení počtu žen vězňených. Podíl odsouzených žen v minulém režimu činil 12-13% a až v posledních letech se počet odsouzených žen tomuto číslu přibližuje

Stav a struktura ženské kriminality se po roce 1990 mění v následku postupné reformy trestního práva. Především pak vyřazení skutkové podstaty příživnictví a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví z trestního zákona přispělo k statisticky významnému poklesu kriminality žen. Probíhající reformu trestního práva Urbanová a Večeřa charakterizují takto⁴⁷:

- deideologizace: vypuštění ideologicky zaměřených trestných činů
- dekriminalizace: vypuštění některých trestních činů omezujících některé svobody např. v oblasti podnikání, současně však byly v reakci na nový společenský vývoj a nové formy kriminality zařazeny jiné trestné činy
- depenalizace: zmírňování trestního postihu u některých trestných činů diferenciací trestní odpovědnosti

Podíl žen na celkové trestné činnosti v ČR se v posledních letech pohybuje okolo 13%.⁴⁸ a podíl odsouzených žen činí zhruba 5%.⁴⁹ Většinu mezi vězňenými ženami tvoří prvovězňené a prvotrestané ženy, přičemž nejvíce žen je ve věkové skupině od 30-40 let. Počet mladistvých pachatelek ve výkonu trestu je minimální a převažují ženy se základním vzděláním.

1.3.2. Struktura trestné činnosti před a po roce 1989

Charakter ženské kriminality u nás se v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989 částečně mění. Podle Jany Válkové stoupá závažnost a rozsah některých deliktů páchaných ženami. Otevření hranic také znamenalo, že se zde objevují jevy, které do té doby byly u nás prakticky

46 MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTINKOVÁ, M.: *Výzkum prvovězňených žen*. Praha: IKSP, 2009. - Blum, A., Fisher, G.: Women who kill.

47 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004.

48 Viz. policejní statistiky, jedná se o počet stíhaných žen. Dostupné z: < <http://aplikace.mvcr.cz/>>

49 viz Statistická ročenka vězeňské služby České Republiky, 2009

neznámé a na některých z nich se začínají podílet i ženy (jako příklad uvádí obchodování se ženami). Nebezpečně také narůstá např. rozsah prostituce.

Nejčastěji⁵⁰ jsou dnes ženy stíhány za různé majetkové trestné činy, především pak za tzv. krádeže prosté (zvláště krádeže v různých objektech, domech a bytech, nebo v zaměstnání) a za hospodářské trestné činy, přičemž zde se nejčastěji jedná o úvěrový podvod, zpronevěru a jiné podvodné jednání. K dalším častým trestným činům žen patří zanedbání povinné výživy, způsobení dopravní nehody z nedbalosti, nebo ohrožení pod vlivem návykových látek. Podíl žen na násilných trestných činech v tomto roce činí necelých 9% a nejčastěji se ženy dopustily úmyslného ublížení na zdraví, loupeží a porušování domovní svobody. Pokud ovšem porovnáme podíl žen na vraždách celkem, tak zjistíme, že činí celých 20% procent! To by odporovalo tezi o menší závažnosti trestné činnosti žen. V oblasti mravnostní kriminality je pak nejčastějším prohřeškem žen kuplířství.

Vězněny pak jsou ženy nejčastěji pro krádež, podvod, nebo ohrožování výchovy a vraždu. Zde si musíme uvědomit, že zanedbání, týrání svěřené osoby, ublížení na zdraví atd. je specifickou oblastí kriminality žen související s rodinnou rolí ženy, přičemž jde o oblast, kde většina deviantního chování zůstává skryta (což ale samozřejmě platí i pro deviantní chování mužů). Vraždy ženami mají genderová specifika, například častá jsou zabití pachatele domácího násilí a téměř ve většině případů se jedná o osobu blízkou.

Porovnáme-li skladbu trestné činnosti před rokem 1989 a po něm zjistíme, že se příliš nezměnila, ale zvýšila se závažnost a rozsah některých deliktů, jako je např. prostituce. Nejčastějším prohřeškem žen (i mužů) v minulém režimu bylo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Druhým nejčastějším trestným činem žen bylo příživnictví a následuje trestný čin krádeže. Stejně jako dnes se ženy nejčastěji dopouštěly krádeží prostých, především pak krádeží v samoobsluhách, nebo kapesních krádeží. Častým deliktem žen (stejně jako dnes) byly zpronevěry a podvody a ohrožení mravní výchovy mládeže. Také platilo, že závažnost této trestné činnosti byla u žen podstatně menší než u mužů.

---

⁵⁰ Viz policejní statistiky ČR

2. ANALYTICKÁ ČÁST

Výzkumná část bakalářské práce se zabývá problémem ženské kriminality tak, jak je prezentována v právnických a odborných periodikách zabývajících se kriminalitou. Zprvde zde sleduji, jak se konkrétní odborníci a odbornice ve svých člancích vyjadřují k otázce ženské kriminality. Zajímá mne, jaká stanoviska převažují v běžné původní české akademické debatě a jak vypadá škála přístupů k danému problému, které se v těchto textech nachází. Dále zjišťuji, do jaké míry autoři a autorky ve svých textech používají genderový přístup, sleduji konstrukci, reprodukci, nebo naopak narušování genderových stereotypů. Snažím se podat obraz o tom, jak je dané téma na stránkách českých odborných periodik prezentováno – jaký je pohled či stanovisko autorů a autorek k danému tématu. Za druhé porovnávám tyto zjištěné údaje z hlediska rozdílů mezi situací před rokem 1989 a po něm. Cílem je zjistit posun či proměnu názorů na kriminalitu žen v české akademické debatě, tak jak ji můžeme vidět na stránkách zmíněných periodik. Kromě témat a přístupů sleduji také vývoj sociologických ukazatelů v samotné skladbě autorů a autorek článků, a to podle pohlaví a profese.

2.1. *Metodologie*

Metoda této práce spočívá v tom, že analyzuji texty na základě sady teoretických východisek, které prezentuji v teoretické části práce, přičemž cílem této analýzy je zjištění povahy odborné produkce o tématu zčásti ze:

- a) sociologické perspektivy - zjišťuji pohlaví a profesi autorů a autorek
- b) z hlediska typologie teoretických přístupů
- c) s částečným přihlédnutím k přítomnosti nebo absenci genderové perspektivy u jednotlivých autorů
- d) z komparativní perspektivy – porovnávám zjištěné údaje z analyzovaných textů z období před a po roce 1989

2.1.1. *Popis výzkumného vzorku a sběr dat*

Pramenným materiálem této práce jsou původní česká (československá) právní a kriminologická periodika. Všechna (níže vyjmenovaná) periodika se nachází v Právníkové knihovně UK a všechna (až na ta z posledních let) jsou svázána v ročníky. U každého periodika jsem procházela obsah a

vybírala všechny texty, které buď přímo v názvu obsahovaly slova (v různých gramatických tvarech) ženská kriminalita, delikventka, pachatelka, nebo bylo zřejmé z názvu článku, že se věnuje problematice ženské kriminality. U některých článků však nebylo na první pohled jasné, že se autor, či autorka věnují otázce ženské kriminality, ty jsem potom letmo prošla a hledala v nich zmínku o ženách jako pachatelkách trestné činnosti. Kritérium pro to, zda se mám či nemám článkem zabývat, i když v názvu neobsahuje nic, co by mne navedlo, že bude probírat ženské pachatelky, jsem si zvolila následující – musely se v názvu objevit tvary slov kriminalita nebo násilná trestná činnost, nebo název nějakého trestného činu. Všechna periodika se totiž kriminalitou nezabývají.

Při hledání článků o ženských pachatelkách bylo nutné prozkoumat obrovské množství obsahů. Periodikum *Právník* jsem procházela od roku 1968 až po rok 2010, stejně jako obsahy *Socialistické zákonnosti* a *Československé kriminalistiky*. Tato periodika jsou vydávána 12 krát za rok, to znamená, že jsem musela u těchto periodik projít obsahy u 129 ročníků. U ostatních periodik jsem pak prošla obsahy u 55 ročníků. Celkem mi tedy prošlo pod rukama 184 svazků.

Přes značné množství výzkumného materiálu se ukázalo, že objevit článek, který by se zabýval ženskou kriminalitou, je vzácnost. Můj výzkumný vzorek tedy tvoří a) všechny články, které mají v názvu (nebo z názvu plyne) ženskou kriminalitu a za b) články, v nichž jsem objevila zmínku o kriminalitě žen, přičemž se muselo jednat o více než tři věty. Zde musím připustit, že je možné, že mi některé články, které nesplňovaly výše uvedená kritéria, ale o kriminalitě žen se zmiňují, „utekly“.

Jedná se o následujících jedenáct periodik a spolu s názvem časopisu uvádím i období, za které jsem je zkoumala.

- ***Právník*** : teoretický časopis pro otázky státu a práva (text č.11)
1968 - 2010
- ***Socialistická zákonnost***: časopis pro právní praxi (text. 4 a 7)
1968 – 1991
- ***Československá kriminalistika*** (text č. 1,2,3,5,6,8,9, a 10)
1968 – 1992
- ***Právo a zákonnost***
1992
- ***Právní praxe***
1993 – 2001

- **Justiční praxe**
2002 - 2003
- **Kriminalistika** (text.č.12, a 18)
1992 – 2006
- **Časopis pro právní vědu a praxi** (text. č. 15)
1993 – 2006
- **Právní rozhledy**
2004 – 2010
- **Trestní právo** (text.č. 13, 14, 16, 17,19 a 20)
1996 – 2004
- **Trestněprávní Revue**
2001 – 2006

Analýze jsem podrobila následujících 20 textů:

Texty napsané před rokem 1989 (včetně)

- **Text č. 1**
  - ČEPELÁK,J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 81 – 93.
- **Text č. 2**
  - VÁLKOVÁ,V.: K některým aspektům převýchovy mladistvých delikventek v Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně. *Československá Kriminalistika*. 1973. str. 157 – 160.
- **Text č. 3**
  - TOPIAŘ,A., SATKOVÁ,V., BRAUEROVÁ,E.: K otázce vražedného jednání matek vůči dětem. *Československá Kriminalistika*. roč. IX/1976, str. 35-36.
- **Text č. 4**
  - ZAPLETAL,J.: Některé kriminologické charakteristiky násilné zločinnosti. *Socialistická zákonnost*. 1977, str. 94-99.

- **Text č. 5**
  - VLČEK,M.: K charakteristice osobnosti mladistvých delikventek. *Československá kriminalistika*. roč. X/1977, str. 46 – 53.
- **Text č. 6**
  - PLZÁK,M.: Specifická agresivita hysterických psychopatek. *Československá Kriminalistika*. 1981, str. 59-61.
- **Text č. 7**
  - EYSSELT,E.: Kriminalita žen v ČSSR. *Socialistická zákonnost*. 1982, str. 275 – 281.
- **Text č. 8**
  - GRUMLÍK,R., UHLÍŘ,F.,: Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu. *Československá Kriminalistika*. 1988 str. 301-308.
- **Text č. 9.**
  - KOZOŇ,A., ZELENAY,L.: Mladistvé a mladé ženy ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich penologická recidiva po propuštění. *Československá kriminalistika*. 1989 str. 142-151.
- **Text č. 10**
  - ZVĚŘINA,J.: Poznámky k sexuální delikvenci. *Československá Kriminalistika*. 1989, str. 347 – 353.

Texty napsané po roce 1989

- **Text. č. 11**
  - ŠMAUSOVÁ,G.: Trestní právo a kriminalita žen. *Právník*. 1992 str. 264 – 279.
- **Text č. 12**
  - RABOCH,J., MARKOVIČ,J.: Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte. *Kriminalistika*. 1995, str. 137-141.
- **Text č. 13**
  - VYKOPALOVÁ,H.: Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině. *Trestní právo*. č. 3/1999 str. 24.
- **Text č. 14**
  - VYKOPALOVÁ,H.: Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině. *Trestní právo*. č. 4/1999 str. 21-23.

- **Text č. 15**
  - URBANOVÁ,M., VEČEŘA,M.: Ženská kriminalita – hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 3/2003 str. 232 – 240.
- **Text č. 16**
  - KUČERA,J.: Motivace vražd novorozeneých dětí matkami. *Trestní právo*. č. 7-8/2003 str. 16 – 20.
- **Text č. 17**
  - KACAFÍRKOVÁ,M.: Incest. *Trestní právo*. č. 7-8/2003 str. 20 – 23.
- **Text č.18**
  - MOULISOVÁ,M.: Vývoj trestné činnosti žen z pohledu policejní statistiky. *Kriminalistika*. č. 3/2004 str. 177-186.
- **Text č. 19**
  - KUBOVÁ,O.: Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 6 – 12.
- **Text č. 20**
  - MAREŠOVÁ,A.: Statistiky o kriminalitě žen. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 18-21.

2.2. *Analýza jednotlivých textů*

V této kapitole chci již přistoupit k samotné analýze textů. Texty pochází z výše uvedeného seznamu periodik a u každého textu budu sledovat, respektive se budu snažit zjistit následující znaky:

- a) *Profesi* – autora/autorky textu.
- b) *Téma textu* – co je tématem daného textu.
- c) *Cíl stati – identifikace problému* – proč byl text napsán a v čem tkví, dle názoru autor/autorky, problém.
- d) *Vazbu na zahraniční odborný diskurz* – zjišťuji, zda a případně na jaký zahraniční diskurz autor/autorka odkazuje.
- e) *Pozici autora – závěr* - sleduji, jaké stanovisko k danému tématu, autor/autorka, ve svém článku zaujímají, a jaké z toho činí závěry.
- f) *Režim vědění* – snažím se zjistit, jaký vědní přístup, nebo na jakých faktorech, autor/autorka staví.

- g) *Genderový diskurz* – sledují konstrukci, reprodukci, nebo naopak narušování genderových stereotypů; dále sledují, zdali autor/autorka používají genderový přístup.

2.2.1. *Texty napsané před rokem 1989*

Text č. 1

Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu

Major PhDr. Jiří Čepelák, Csc., Výzkumný ústav penealogický SNV, Praha

Československá Kriminalistika, 1968, str. 81 – 93

a) *Profese autora:* Autor byl klinickým psychologem a působil jako odborník ve výzkumném ústavu penologickém v Praze.

b) *Téma:* V tomto textu uvádí výsledky průzkumu, který zjišťoval, do jaké míry jsou poruchy chování žen ve výkonu trestu závislé na menstruačním cyklu. Snaha upravit výkon trestu u žen s přihlédnutím k jejich fyziologickým a psychologickým zvláštnostem totiž, dle Čepeláka, vyvolává řadu problémů.

c) *Cíl stati – identifikace problému:* Cílem průzkumu bylo získání informací potřebných k provedení plánovaného farmakologického pokusu, při kterém mělo jít o aplikaci léků, které by mohly přispět k normalizaci celkového stavu a chování ženy a usnadnit tak účinnější použití reedukačních metod.⁵¹ Poruchy chování způsobené PMSy⁵² pokládá tedy autor za závažný psychologický a společenský problém, když hovoří o tom, že se tím může komplikovat výchovná činnost v nápravně výchovných ústavech. Autor tvrdí, že premenstruační změny v chování ženy v rodinném a pracovním prostředí narušují obvykle její meziosobní vztahy, což má další důsledky pro její duševní zdraví.

d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Autor dále tvrdí, že náchylnost některých žen ke spáchání trestného činu je v premenstruu (příp. za menstruace) větší než v ostatních částech menstruačního cyklu. Tuto tezi dokládá např. výsledky Mortonovy klinické studie z věznice, když uvádí, že „Závislost trestné činnosti na menstruačním cyklu je tedy podle tohoto zjištění velmi nápadná“⁵³ na podporu tohoto tvrzení uvádí ještě řadu jiných zahraničních studií⁵⁴, které se shodují v tvrzení o abnormálním

---

51 ČEPELÁK, J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 82

52 Premenstruačním syndromem autor myslí, menstruačním cyklem podmíněné psychické změny, zejména změny emoční reaktivity, ke kterým dochází zejména za menstruace, kdy se má žena vyznačovat podrážděnou nebo sklíčenou náladou.

53 ČEPELÁK, J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 82

54 ČEPELÁK, J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 83

chování některých žen v době menstruace.

e) *Pozice autora - závěr:* Nakonec však autor připouští, že sice výsledky výzkumu ukazují na nápadnost a statistickou významnost závislosti výskytu kázeňských přestupků na kritických fázích menstruačního cyklu, ale že případy nedodržování stanoveného pořádku a kázně a zásad slušného chování se vyskytují poměrně často také v ostatních fázích cyklu. Jak je tedy vidět, autor si je vědom toho, jak sám také poznamenává, že prokázané závislosti kázeňských přestupků na průběh menstruačního cyklu, je sice nutno věnovat pozornost, ale nelze ji přeceňovat.⁵⁵

f) *Režim vědění:* Autor v tomto textu vychází z biologických a z toho následně se vyvíjejících psychologických faktorů vzniku kriminálního chování žen.

g) *Genderový diskurz:* Signifikantní je samotný fakt, že autor hovoří o biologických a psychologických zvláštěnostech žen. Tato skutečnost splňuje kritérium, podle něhož lze tento diskurz považovat za androcentrický – mužské chování je implicitně chápáno jako norma, ženské jako odchylka od normy.

Ve většině textů, které jsem prošla, se ženská kriminalita staví do role něčeho „zvláštního“ (např. specifická agresivita hysterických psychopatek, falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte, vražedné jednání matek). Naopak v textu, který se zabývá sexuální delikvencí (text č. 10) autor hovoří o tom, že sexuální delikty jsou specifikem mužů. Ženská kriminalita je, zde ve sledovaném diskurzů všech textů, jednak explicitně porovnávána s mužskou kriminalitou, a jednak se porovnává s celkovou kriminalitou, aby se zdůraznil její nízký podíl. Domnívám se, že porovnávání s mužskou kriminalitou má ukázat specifika kriminality žen. To samé však dle mého názoru ukazuje i porovnávání ženské kriminality s kriminalitou celkovou, neboť tím se vlastně označuje ženská kriminalita jako něco zvláštního.

Text č. 2

K některým aspektům převýchovy mladistvých delikventek v Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně

Věra Válková, prom. Psycholog, Ústav kriminalistiky PF UK Praha

Československá Kriminalistika, 1973, str. 157 - 160

a) *profese a pracoviště autorky:* Autorka je kriminoložka a psycholožka, která působila v Ústavu kriminalistiky PF UK Praha.

b) *Téma:* Autorka v tomto článku shrnuje poznatky, které získala z půlročního studijního pobytu v

---

55 ČEPELÁK, J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 90

Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně. Vysvětluje zde funkci a organizační strukturu tohoto třídícího domova. Popisuje také cíle a pracovní postup tamního odborného personálu.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: kritika západního vzoru náboženské výchovy mládeže.

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: Autorka v článku prezentuje svůj pohled na odbornou činnost pracovníku v hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně.

e) *Pozice autorky*: Autorka tvrdí, že politicko-výchovná činnost v našem smyslu je v tomto domově nahrazována silnou náboženskou výchovou, a že náboženská výchova nemůže vést k trvalé nápravě mravně narušených jedinců. Toto své tvrzení vysvětluje tím, že „tato výchova vede jedince k osobní pasivitě, namísto jeho aktivní uvědomnělé účasti při výstavbě společnosti, jejímž je členem.“⁵⁶ Náboženská výchova, podle ní, vyvolává silný sklon k pasivnímu prožívání svého života a nemůže tudíž v žádném případě vést mladistvé delikventky k samostatnému kritickému posouzení svého delikventního chování, ani k jejich trvalé snaze o postupnou korekci svého jednání, či k samostatné snaze o jejich, byť částečnou reedukaci.⁵⁷

f) *Režim vědění*: domnívám se, že autorčin přístup k této problematice je filosoficko-psychologický spíše než kriminologický.

g) *Genderový diskurz*: z genderového hlediska pokládám za zajímavé, jaké autorka vyjmenovává delikty, pro které jsou dívky v tomto domově umístěny. Uvádí zde např. tuláctví, záškoláctví, útoky z domova, graviditu, prostituci, enormě silné kouření, rozvodové řízení rodičů, nebo např. speciální výchovné potíže s tzv. „colour girls“. Konstruuje se zde předpoklad o „specifických“ potížích s „barevnými“ dívkami. Z dnešního pohledu zarážející důvody k umístění v ústavu autorka více nekomentuje. Zda sama také pokládala graviditu, silné kouření, či záškoláctví za delikty, je otázka. Domnívám se, že dnes by se mladá dívka neumístila do výchovného ústavu protože otěhotněla, nebo kouří. Jestli si to samé myslela i Válková, není z článku zřejmé, avšak protože se nad tím nijak nepozastavuje, lze usuzovat, že to nepokládala za nijak zvláštní praxi. Nicméně, jak např. upozorňuje Chesneyová-Lindová, přísnější výchova dívek v rodinách vede k tomu, že mladistvé dívky v USA jsou častěji než chlapci obviňováni z tzv. statusových deliktů, tj. typů jednání, která nejsou trestná pokud se jich dopouští dospělá osoba (útěk z domova, neposlušnost, záškoláctví). Soudy pro mladistvé pak tyto dívky posuzují přísněji než chlapce a podporují tak autoritu rodičů. Urbanová s Večeřou ve své učebnici uvádí názor Chesneyové-Lindové, že systém trestního řízení vedle prosazování práva prosazuje navíc i tradiční očekávání ohledně rolí obou pohlaví.⁵⁸

56 VÁLKOVÁ, V.: K některým aspektům převýchovy mladistvých delikventek v Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně. *Československá Kriminálnístka*. 1973, str. 159

57 VÁLKOVÁ, V.: K některým aspektům převýchovy mladistvých delikventek v Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně. *Československá Kriminálnístka*. 1973, str. 160

58 URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. str. 38

Tato diskuze spadá do tzv. teorie nálepkování (nebo také etiketizační teorie či tzv. labelling approach). Giddens uvádí, že etikety použité k vytvoření jednotlivých kategorií deviace i kontexty jejich používání odrážejí mocenskou strukturu společnosti. V podstatě se, dle Giddense, dá říci, že pravidla vymezující deviaci obvykle určují bohatí lidé chudým, muži ženám, starší lidé mladším a etnické většiny menšinám.⁵⁹

Text č. 3

K otázce vražedného jednání matek vůči dětem

*MUDr. Albert Topiař, MUDr. Vlasta Satková, MUDr. Eva Bräuerová, Psychiatrická léčebna Opava
Československá Kriminalistika, Ročník IX/1976, str.35-36*

- a) *Profese autorů:* Článek byl nasán psychiatrickými a sexuologem z psychiatrické léčebny v Opavě.
- b) *Téma:* Autoři článku shrnují soudobé teoretické odborné poznatky o vražedném jednání matek vůči dětem. Popisují a vysvětlují nejčastější motivy či typy vražedného jednání matek a pro ilustraci uvádí některé případy, které sami analyzovali.
- c) *Cíl stati – identifikace problému:* Autoři zde chtějí představit danou problematiku, neboť se domnívají, že relativní častost extrémů agresivní interakce mezi matkou a dítětem vyžaduje pozornost k tomuto problému.
- d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Autoři zde neodkazují na žádný zahraniční diskurz.
- e) *Pozice autorů - závěr:* Autoři tvrdí, že vražedné jednání vůči dětem zůstává specifickým, omezeným především na ženy.⁶⁰ Za nejčastější typ matky vražedkyně uvádí psychotické, melancholické matky často ve vztahu se sebevražedným jednáním. Při vysvětlování příčin motivů vražedného jednání je, dle jejich názoru, nutno přihlížet k jejich partnerské situaci i k vnějším okolnostem, jako jsou ekonomické a sociální faktory.
- f) *režim vědění:* Autoři předpokládají psychologické a biologické faktory vzniku vražedného jednání žen, též ale přiznávají výraznou roli sociogenních faktorů, jako je silný sociální tlak okolí na matku. V kapitole o teoriích kriminality žen uvádím, že starší přístupy vysvětlovaly kriminální chování žen jejich údajně biologickými a psychologickými zvláštnostmi – v tomto případě pachatelčím popřením (přirozeného) instinktivního vztahu matka - dítě.
- g) *genderový diskurz:* Ve všech čtyřech uvedených případech z jejich praxe autoři vysvětlují vražedné jednání matek jejich duševní poruchou či psychickou nevyrovnaností. Vidíme tu tedy snahu ženské pachatelky „patologizovat“. O tomto jevu hovoří např. G. Šmausová, když hovoří o

⁵⁹ GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha : Argo, 2000. str. 195

⁶⁰ TOPIAŘ, A., SATKOVÁ, V., BRÄUEROVÁ, E.: K otázce vražedného jednání matek vůči dětem. *Československá Kriminalistika*. roč. IX/1976, str. 36

tom, že ženskému deviantnímu chování se nejčastěji udělují biologické definice.⁶¹

Jestliže autoři hovoří o tom, že u neprovdaných matek je rozhodující motivací sociální tlak, kdy „dochází k touze zbavit se nevídaného dítěte, a tím popírání instinktivního vztahu matka – dítě“⁶², pak reprodukuje genderově stereotypní předpoklad, že u všech matek existuje instinktivně kladný vztah k dítěti. Z genderového hlediska tento předpoklad odpovídá konceptu „mýtus mateřství.“ O tomto jevu hovoří např. E. Badinterová, ve své knize *Mateřská láska*, kde uvádí, že mateřský instinkt neexistuje a mateřská láska, která má být jeho projevem, je především sociálním konstruktem.⁶³

Text č. 4

Některé kriminologické charakteristiky násilné zločinnosti

Dr. Josef Zapletal

Socialistická zákonnost ročník 1977, str. 94-99

a) *Profese autora:* Autor je kriminolog a vědecký pracovník.

b) *Téma:* Text se zabývá kriminologickými charakteristikami násilné trestné činnosti prostřednictvím analýzy statistických údajů o kriminalitě. Autor interpretuje výsledky analýzy statistických údajů o kriminalitě a vymezuje pojetí násilné zločinnosti.

c) *Cíl stati – identifikace problému:* Cílem stati je přiblížit problematiku násilné zločinnosti a podat rozbor jejich typických a nejfrekventovanějších představitelů. Získané poznatky (spolu s úžeji zaměřenými kriminologickými výzkumy) mají být nezbytným předpokladem efektivního postupu při vytváření předpokladů pro omezování a prevenci kriminality.

d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Autor se zde nevztahuje k žádnému zahraničnímu diskurzu.

e) *Pozice autora:* Kriminalitu chápe v podstatě jako mužskou záležitost a násilné trestné činy označuje za specifické delikty mužů. Zločinnost žen, dle jeho názoru, představuje jen zlomek úhrnu trestné činnosti.

f) *Režim vědění:* jedná se o kriminologickou analýzu statistických údajů násilné trestné činnosti.

g) *Genderový diskurz:* Autor hovoří o pachatelích v generickém maskulinu – to může samo o sobě evokovat dojem, že pro něho kriminalita znamená kriminalita mužů. Zjištění ze statistických údajů jsou, dle jeho názoru, „v souladu se skutečností, že násilné trestné činy bývají tradičně označovány za specifické delikty mužů.“⁶⁴ Jestliže jsou, dle autora, násilné delikty příznačné (specifické) pro

61 ŠMAUSOVÁ, G.: Trestní právo a kriminalita žen. In: *Právník*. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 264 – 280.

62 TOPIAŘ, A., SATKOVÁ, V., BRÄUEROVÁ, E.: K otázce vražedného jednání matek vůči dětem. *Československá Kriminalistika*. roč. IX/1976, str. 35- 36

63 KUBÍČKOVÁ, K.: *Matkové: Mateřští otcové*, In: Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha : Buletin Sociologického ústavu AV ČR 3-4/2003 - Badinter, E.

64 ZAPLETAL, J.: Některé kriminologické charakteristiky násilné zločinnosti. *Socialistická zákonnost*. 1977, str. 94-99

muže, pak nemohou být příznačné pro ženy. Reprodukují se zde genderový předpoklad o přirozeně nenásilné povaze žen. Některé ze starších biologicko-psychologických konceptů vysvětlovaly nízkou míru kriminality žen jejich domnělou vrozenou pasivitou, závislostí, mateřskostí a emocionální citlivostí. Novější teorie zase hovoří o tom, že ženská kriminalita, je pro trestněprávní orgány neviditelná – resp. opomíjená.

Text č. 5

K charakteristice osobnosti mladistvých delikventek

JUDr. Martin Vlček, člen vědecké rady VÚK při GP ČSSR

Československá kriminalistika, ročník X/1977 s. 46 - 53

a) Profese: Autor textu je doktorem práv a byl členem rady VÚK při GP ČSSR.

b) Téma: Tento článek shrnuje výsledky dílčího výzkumu, který měl potvrdit a ověřit některé hypotézy vyslovené o charakteristických rysech mladistvých osob žijících příživnickým způsobem života. Autor stručně komentuje některé výsledky výzkumu, přičemž předmětem výzkumu byly chovanky výchovného ústavu pro mládež v Kosmohlátech.

c) Cíl stati – identifikace problému: Potvrdit a ověřit některé hypotézy, vyslovené o charakteristických rysech mladistvých osob žijících příživnickým způsobem života.

d) Vazba na zahraniční diskurz: Autor se nevztahuje k žádnému zahraničnímu diskurzu.

e) Pozice autora - závěr: Autor je přesvědčen, že výsledky výzkumu přesvědčivě dokumentují některé charakteristické stránky osobnosti mladistvých žen, které se dostaly do konfliktu ze společností. Autor je přesvědčen o tom, že příživnický způsob života je obecně charakteristickým pro mladistvé delikventky. Dále tvrdí, že ostatní jejich trestná činnost se z něj odvíjí, a že příživnický způsob života další trestnou činnost přímo vyvolává. Jako vzor jednání pro další osoby patří, dle jeho názoru, k velmi nebezpečným faktorům vzniku kriminality.⁶⁵

f) Režim vědění: Autor vysvětluje delikventní chování dívek různými sociokulturními faktory jako jsou nevyhovující rodinné poměry a nevhodné sociální prostředí. Sociologické teorie považují za hlavní činitel vzniku, ale i omezování, kriminality sociální prostředí, ve kterém se jedinec formuje, socializuje a učí se své společenské role. Zároveň zde přihlíží i k psychologickým aspektům, když hovoří o tom, že úteky z doma jsou u dívek spojeny s citovým ulpěním na chlapci.⁶⁶

Na místě, kde hovoří o „příživnickém způsobu života“ bychom mohli argumentovat jednou ze sociologických teorií, (tzv. labelling přístupu) která říká, že trestní právo samo konstruuje trestný

---

65 VLČEK, M.: K charakteristice osobnosti mladistvých delikventek. *Československá kriminalistika*. roč. X/1977, str. 46 – 53

66 VLČEK, M.: K charakteristice osobnosti mladistvých delikventek. *Československá kriminalistika*. roč. X/1977, str. 47

čin – tím, že určité jednání jako trestný čin označí. To pro tento případ znamená, že autor označením určitého chování jako trestný čin příživnictví vlastně takto označené jedince „onálepkuje“ jako příživníky.

g) *Genderový diskurz*: Domnívám se, že spojování útěků dívek z doma s citovým ulpěním na chlapci vychází z genderově stereotypní představy o větší ženské emotivitě a vůbec závislosti na muži. Útěky chlapců z domova nevysvětluje jejich citovými ulpěním na dívce. Dále u delikventních dívek autor uvádí věk jejich prvního pohlavního styku a vůbec jejich sexuální chování. Nevím, jestli se i u delikventních chlapců zjišťuje věk jejich prvního pohlavního styku. Fakt, že se toto zjišťuje u dívek, podle mého souvisí s přísnější neformální sociální kontrolou žen, kdy se více hlídá ženská sexualita. Promiskuitní chování žen je vnímáno značně negativně a ženy jsou (na rozdíl od mužů) za takovéto chování stigmatizovány.⁶⁷

Text č. 6

Specifická agresivita hysterických psychopatek

MUDr. Miroslav Plzák, Csc., psychiatrická klinika FVL KU Praha

Československá Kriminalistika, 1981, str. 59-61

a) *Profese autora*: Autor článku byl sexuolog a psychiatr, který působil v psychiatrické klinice FVL KU v Praze

b) *Téma*: V tomto textu se autor zabývá hysterickou psychopatií žen z hlediska objasnění příčin trestného jednání.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Vykreslit profil hysterických psychopatek a pohovořit o jejich značně specifické a úskočné agresivitě, která spočívá hlavně v tom, že své okolí vyprovokují k závažné protiagresivitě. Úskočnost jejich jednání autor spatřuje v jejich schopnosti se vtírat do přízně a účinně manipulovat okolím. Autor tvrdí, že hysterické psychopatky zastávají konfliktní postoj ve třech základních společenských vztazích: k manželovi, k vlastnímu dítěti a k nadřízenému. Hysterické psychopatky, dle jeho názoru, ve všech těchto vztazích vždy selhávají a je prý přirozené, že nám tento fakt pomůže v jejich diagnostice. Kapitulace před agresivitou hysterické psychopatky, jak dále autor uvádí, má pro muže vážné psychické následky, které mohou vést k tomu, že mu nakonec selžou „brzdné mechanismy“⁶⁸ a on svou ženu napadne. Na diagnózu hysterické psychopatie, jak dále vysvětluje autor, „máme pomýšlet všude tam, kde zjistíme brutální

---

67 Např. Šmausová hovoří o tom, že „Ženy musí velkou část života prakticky v každé interakci dbát na svojí „bezúhonnou sexuální pověst“ nebo ji alespoň manipulovat.“

ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 276

68 PLZÁK, M.: *Specifická agresivita hysterických psychopatek*. *Československá Kriminalistika*. 1981, str. 59-61

agresivitu muže vůči manželce či podřízené a kdy si ověříme, že agresor je jinak muž nápadně tichý, klidný a neagresivní.⁶⁹

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: Autor vuvádí, že se hysterické psychopatky se často pokoušejí svádět svého nadřízeného. Odkazuje se zde na E. Verbeeka, který, dle jeho názoru, výstižně hovoří o „hysterickém obklíčení šéfa“⁷⁰ Nadřízený, jak autor tvrdí, pak nemá šanci uniknout, neboť podaří-li se jí šéfa svést, tak je obratem – a zde odkazuje na M. Hollendera, vmanévrován do role poslušného a navíc neustále tyranizovaného muže. Domnívám se, že zde můžeme spatřit motivy O.Pollacka, který také hovořil o maskovanosti ženské kriminality.

e) *Pozice autora - závěr*: Autor se domnívá, že hysterické psychopatky vyžadují mimořádnou pozornost právě z důvodu jejich skrytého a maskovaného jednání.

f) *Režim vědění*: Autor pracuje s psychologickými a sexuologickými motivy, které působí na delikventní chování těchto žen.

g) *Genderový diskurz*: Za povšimnutí stojí, že jiný článek o hysterických psychopatech jsem v žádném ze zkoumaných periodik nenalezla, přestože hysterická psychopatie není výhradní záležitostí žen. Autor diagnostikuje ženy, jako hysterické psychopatky, na základě selhávání v jejich genderových rolích manželky, matky a podřízené. Objevuje se zde snaha označovat kriminalitu žen za duševní nemoc nebo za důsledek morálního selhání, či za překračování genderových norem. Na tento jev „patologizování“ žen upozorňuje i Šmausová, když hovoří o zbavení svéprávnosti jako prostředku kontroly žen. Ženskému deviantnímu chování jsou, podle ní, nejčastěji udělovány biologické definice. Ženy jsou potom trestány nebo přísněji posuzovány, překračují-li jim udělené genderové role. Za pozornost zajisté také stojí autorovo tvrzení, že na hysterickou psychopatii ženy máme pomýšlet tam, kde zjistíme brutální agresivitu muže vůči manželce či podřízené a kde si ověříme, že agresor je jinak muž nápadně tichý, klidný a neagresivní, nemohu posoudit. Nicméně domácího násilí se jak známo mohou dopouštět i na veřejnosti nápadně tišší, klidní a neagresivní muži.

Text č. 7

Kriminalita žen v ČSSR

Dr. Eduard Eysselt

Socialistická zákonnost, 1982, s. 275 - 281

a) *Profese autora*: nedokáži z titulu textu určit profesi autora

---

69 PLZÁK,M.: Specifická agresivita hysterických psychopatek. *Československá Kriminalistika*. 1981, str. 61

70 PLZÁK,M.: Specifická agresivita hysterických psychopatek. *Československá Kriminalistika*. 1981, str. 61

b) *Téma:* Autor se v textu zabývá stavem, skladbou a vývojem kriminality žen v ČSSR. Zaměřuje se i na její postih.

c) *Cíl stati – identifikace problému:* Cílem tohoto informativního pojednání je poskytnutí základních informací o stavu, skladbě a vývoji kriminality žen a o jejím postihu v ČSSR. O kriminalitě žen totiž, dle autora, bývají ve veřejnosti neurčité a zkreslené představy, které vyplývají z toho, že širší veřejnosti jsou známy jen ty trestné činy žen, které byly dostatečně závažné, aby o nich psal denní tisk.

d) *Vazba na zahraniční diskurz:* K zahraničnímu diskurzu autor neodkazuje.

e) *Pozice autora - závěr:* Autor tvrdí, že vzhledem k nepatrnému podílu žen na celkové kriminalitě nepatří trestná činnost žen k těm nejzávažnějším problémům v boji proti celkové kriminalitě. Nicméně podotýká, že to neznamená, že by neměla být věnována dostatečná a soustavná pozornost potlačování a odstraňování příčin delikvence žen, zvláště pokud jde o ty trestné činy žen, které se u nich vyskytují ve větším rozsahu. Autor tedy nepředpokládá, že by byla trestná činnost pro ženy nějak nepřírozená, jelikož připouští, že ženy mohou být stejně kriminální jako muži.

f) *Režim vědění:* Domnívám se, že se autor snaží vysvětlit zločinnost a antisociální chování žen vzájemně se ovlivňujícími sociálními a biologicko-psychologickými činiteli. Hovoří totiž o tom, že ženské pachatelky jsou méně narušené a tudíž méně recidivují. Dále tvrdí, že pachatelkami trestných činů proti rodině a mládeži jsou ženy, které nejsou na potřebné morální a společenské úrovni a tudíž neplní řádně své rodičovské povinnosti. Vyšší podíl žen u těchto druhů trestných činů, jak autor vysvětluje, vyplývá ze skutečnosti, že pro jejich páchaní je u žen zcela odlišný prostor než u mužů. To koresponduje s názory řady dalších odborníků a odbornic, kteří hovoří o omezeném sociálním prostoru žen pro páchaní trestné činnosti - domov a rodinu.⁷¹ Stejně tak sem lze aplikovat teze o latentní kriminalitě, která se má týkat více žen než mužů.

g) *Genderový diskurz:* Autor hovoří o tom, že v režimu výkonu odnětí svobody se u žen „přihlíží k fyziologickým a psychickým zvláštnostem žen“ a že „oproti obecně platnému režimu se jim povolují odchylky v ústrojí a úpravě zevnějšku“.⁷² Dále uvádí, že kulturně výchovná práce je v těchto ústavách zaměřena na „typicky ženské problémy a potřeby“ tak, aby jim prospívala při jejich společenském a pracovním opětovém začlenění do společnosti.⁷³ Tato skutečnost také splňuje kritérium, podle něhož lze tento diskurz považovat za androcentrický – mužská fyziologie a psychika (a mužský režim výkonu trestu odnětí svobody) je implicitně chápáno jako norma, ženské jako odchylka od normy. Avšak samotné respektování zvláštních potřeb žen může být chvályhodné. Problém je pouze v používání jazyka, kde se neřekne „potřeby mužů a žen se liší“, ale „ženy potřebují zvláštní zacházení“. Androcentrismu tedy sptávají v jazykových prostředcích, nikoli v

71 Viz. kapitola Sociologické teorie

72 EYSSELT, E.: Kriminalita žen v ČSSR. *Socialistická zákonnost*. 1982, str. 275 – 281

73 EYSSELT, E.: Kriminalita žen v ČSSR. *Socialistická zákonnost*. 1982, str. 279

samotném zacházení. Dodnes je všeobecně rozšířené přesvědčení, že ženy ve vězeňských systémech potřebují odlišné zacházení a že žena ve vězení vlastně není opravdová žena. Ženské věznice jsou konstruovány jako jakási místa přípravy vedoucí k rozvoji správného modelu ženství. O čem svědčí mimo jiné pracovní, rekvalifikační a volnočasové programy, které se zaměřují na podporu a rozvoj „správných“ ženských dovedností – šití, péče o domácnost a rodinu, kreslení, art-terapie.⁷⁴ U mužů jde o resocializaci, ale ne nápravu modelu mužství – je zde zase asymetrie.

Text č. 8

Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu

MUDr. René Grumlík, Csc., MUDr. František Uhlíř, Csc., KÚNZ Ostrava – Psychiatrická léčebna v Opavě

Československá Kriminalistika, 1988 s. 301-308

a) Profese autorů: Autoři jsou psychiatři působící v Psychiatrické léčebně v Opavě.

b) Téma: Autoři zde předkládají závěry analýzy, která zjišťovala profil pachatele vražedného útoku a okolností, za jakých k činu přistoupil. Jejich výzkumný vzorek čítal 122 pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu (89 mužů a 33 žen). Soubor byl vytvořen z jejich vlastních znaleckých posudků za léta 1966 – 1986 v severní části Severomoravského kraje.

c) Cíl stati – identifikace problému: Záměrem jejich analýzy bylo potvrzení či vyvrácení hypotézy o tom, že soubor pachatelů z různých českých a slovenských krajů se může lišit – třeba v účasti alkoholu, ve způsobu viktimgenity nebo v motivaci vraždy. Cílem bylo zjistit profil pachatele vražedného útoku a okolností, za jakých k činu přistoupil.

d) Vazba na zahraniční diskurz: autoři uvádějí, že jejich výsledky se celkem shodují s ostatními známými slovenskými soubory, zabývajícími se vražednou agresí, a to v diagnostickém řazení, průměrném věku pachatele a některých anamnestických datech.

e) Pozice autorů – závěr: Autoři se shodují na tom, že osobnost pachatele vražedného útoku (ať už muž nebo žena) bývá často duševně narušená v dimenzích psychopatie nebo osobnostní akcentovanosti. Na druhém místě podle diagnostického řazení, jak uvádí, jsou pachatelé s intelektovou poruchou, či přechodnými psychotickými stavy. Častým problémem je návyk na alkohol.

Autoři uvádí, že míra medicínského zásahu do soudního hodnocení vražedných případů je vyjádřena množstvím nálezů zmenšených nebo vymizelých schopností rozpoznávání a ovládání,

---

⁷⁴ NEDBÁLKOVÁ, K.: *Spoutaná rozkoš, Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006.

dále pak množstvím návrhů na medicínské opatření. A jak uvádějí, zatímco u mužů byly nalezeny zmenšené nebo vymizelé schopnosti ve 33,7%, u žen tomu bylo v 75,75% - celkem prý tedy u 44,08% souboru. Tyto míry, dle jejich názoru, mohou určitým způsobem ukazovat na „přísnost“ nebo „shovívavost“ znalců psychiatrů.⁷⁵ Ženským pachatelkám, jak uvádějí, byla také častěji navržena psychiatrická léčebna, zatímco mužským častěji protialkoholní ochranná léčba.

f) *Režim vědění*: Autoři k tématu přistupují výrazovými prostředky psychiatra a uplatňují zde i genderové hledisko.

g) *Genderový diskurz*: Domnívám se, že autoři si uvědomují genderový aspekt diagnostikování mužských a ženských pachatelů, neboť sami poukazují na možnost diferencovaného přístupu v diagnostikování ženských a mužských pachatelů.

Text č. 9.

Mladistvé a mladé ženy ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich penologická recidiva po propuštění⁷⁶

Kapitán PhDr. Antonín Kozoň, Ministerstvo spravedlnosti SSR, Správa ZNV Bratislava, major PaedDr. Lubor Zelenay, Útvar ZNV SSR Leopoldov

Československá kriminalistika, 1989 s. 142-151

a) *Profese autorů*: A. Kozoň je odborný pracovník, zpracující na Ministerstvou spravedlnosti SSR, Správa ZNV Bratislava, a Lubor Zelenay, je pedagogicko vědecký pracovník v Útvaru ZNV SSR Leopoldov

b) *Téma*: Autoři se zabývají problematikou recidivy bývalých odsouzených mladých žen ve věku do 25 let, přičemž jim jde o jejich bližší charakteristiku na základě dostupných sociálních, demografických a penitenciárních (speciální péče o vězně) údajů. V tomto textu tedy uvádějí výsledky jejich výzkumu zaměřeného na podrobnější analýzu údajů, které jsou dostupné v osobních spisech odsouzených osob.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Autoři této práce chtějí poukázat na problematiku recidivy bývalých odsouzených mladých žen, protože se domnívají, že si toto téma zaslouhuje pozornost, jelikož se zvyšuje podíl odsouzených žen. Tento jev pokládají za dlouhodobý proces, který nelze vysvětlit pouze stále se zlepšujícími podmínkami odkrývání latentní kriminality.⁷⁷

---

75 GRUMLÍK,R., UHLÍŘ,F.,: Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu. *Československá Kriminalistika*. 1988 str. 301-308

76 Jde o opětovné porušení platných zákonů ČSSR, za které byly zkoumané osoby potrestané nepodmínečným výkonem trestu odnětí svobody, a tento trest si nastoupily odpykat.

77 KOZOŇ,A., ZELENAY,L.: Mladistvé a mladé ženy ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich penologická recidiva po propuštění. *Československá kriminalistika*. 1989, str. 143

Autoři vyspecifikovali znaky u odsouzených mladých žen, které jsou nejvíce ohroženy recidivou. Nejvíce jsou ohroženy jen ty mladé ženy, které se v průběhu VTOS chovaly nepřiměřeně, byly trestány za příživnictví (i s polymorfním charakterem), v minulosti již byly ve VTOS a byly zařazeny do II. Nápravně výchovné skupiny. Vysokým stupněm recidivy je prý ohrožena každá šestá až sedmá odsouzená žena. Za nejméně recidivou ohrožené dříve odsouzené mladé ženy považují Romky s dobrým chováním v průběhu VTOS, které se dopustily jiného trestného činu než je příživnictví a nebyly v minulosti ve VTOS.

d) Vazba na zahraniční diskurz: autoři odkazují na některé české odborníky v dané oblasti (např. na J. Čepeláka, nebo K.Káru)

e) Pozice autor - závěr: Autoři se domnívají, že u těchto žen je zjištěn narušený vztah k pracovním povinnostem, přitom společensky hodnotná práce ve svých výsledcích naplňuje různé potřeby a proto prý musí být i pro příživnice bytostně blízká, musí se stát základní lidskou potřebou. Proto, jak se domnívají, celý převýchovný proces musí k tomuto směřovat, nejen u příživnic. Cesta k vytvoření této přirozené potřeby je u odsouzených mladých žen velmi složitá, protože jejich zkušenost naplňovat si svoje potřeby jednoduššími formami (i protisociálními) je vážnou překážkou v převýchově a sehrává rozhodující roli při jejich opětovném selhání.

Autoři se domnívají, že výsledky výzkumu dávají mnoho podnětů k diskuzi a mnohé ze zjištěných skutečností jsou, podle nich, v rozporu s tím, co se do teď v praxi tradovalo, jako třeba nenapravitelnost odsouzených Romek, jejich výraznější trestná činnost formou prostituce a velké zastoupení bývalých chovanek z výchovných ústavů mezi odsouzenými ženami. Což prý poukazuje na to, že pokračující zvýšená speciálně pedagogická péče o bývalé odsouzené v těchto ústavech plní svoje společenské poslání.

f) Režim vědění: K dané problematice autoři přistupují z kriminologicky-pedagogického přístupu

g) Genderový diskurz: V části věnované všeobecným charakteristikám propuštěných odsouzených mladých žen jako jednu z charakteristik uvádí věk (20-23) při propuštění, tedy věk, dle jejich mínění, „kedy by sa už mali venovať rodinnému zpsobu života.“⁷⁸ Mladé ženy jsou zde posuzovány na základě toho, jak se odchyľují od tradiční genderové role. Navíc je prošetřována i jejich sexuální minulost. Tato hlediska ukazují na patriarchální předsudky autorů. A o kontrole sexuálního chování žen jsem již hovořila v textu č.5.

---

78 KOZOŇ,A., ZELENAY,L.: Mladistvé a mladé ženy ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich penologická recidiva po propuštění. *Československá kriminalistika*. 1989, str.144

Poznámky k sexuální delikvenci

MUDr. Jaroslav Zvěřina, Csc., *Sexuologický ústav FVL UK Praha*

Československá Kriminalistika, 1989, str. 347 - 353

- a) *Profese autora:* Autor tohoto textu je sexuolog a v době psaní tohoto článku působil v Sexuologickém ústavě FVL UK Praze.
- b) *Téma:* Text se zabývá nebezpečným fenoménem sexuální delikvence. Přibližuje její specifické vlastnosti a představuje medicínský přístup k sexuální delikvenci.
- c) *Cíl stati – identifikace problému:* Autor zde chce představit fenomén sexuální delikvence jako historicky a sociálně podmíněný jev. Vysvětluje specifické vlastnosti sexuální delikvence a představuje nejnebezpečnější delikty tohoto typu. Upozorňuje na to, že uplatňování medicínských opatření u pachatelů sexuálních deliktů má své meze. Pro psychoterapii jsou, dle jeho názoru, nevhodnější jedinci bez mentálních defektů, kdežto psychopatičtí a metálně defektní jedinci jsou spíše objektem biologicky koncipovaných léčebných programů.
- d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Při vysvětlování kladů a záporů medicínského přístupu odkazuje na německé odborníky v této oblasti (např. Schorsch, E., Spitzer, R., Goudsmith, E., aj.).
- e) *Pozice autora – závěr:* Autor tvrdí, že sexuální motivace lidí je biologicky dichotomní a že muži a ženy se liší v uspořádání svých sexuálních vlastností. Toto své tvrzení vysvětluje tím, že: „Pro muže je charakteristická vyšší sexuální podnikavost a aktivita, s tím souvisí jejich vyšší zájem o neosobní kopulaci a v sociálních projevech pak vyšší míra dominance a agresivity. Pro ženy je charakteristická nižší sexuální aktivita, vyšší selektivita při volbě partnera (menší tendence k sexuální promiskuitě) a vyšší důraz na kvalitu partnerského vztahu; v sociálních projevech pak nižší dominance a nižší agresivita.“⁷⁹ Jedním z projevů této dichotomie má být též skutečnost, že většina pachatelů sexuálních deliktů jsou muži.
- f) *Režim vědění:* Autor v tomto textu vychází z biologické podmíněnosti delikventního chování u mužů a v tomto případě ne-delikventního chování u žen. Staví tedy jednak na biologických faktorech a jednak na sociálních, když tvrdí, že ženy kladou větší důraz na kvalitu partnerského vztahu.
- g) *Genderový diskurz:* Autor zde reprodukuje genderově stereotypní představou o ženské sexualitě a o tom, jak se ženy ve vztahu chovají a co chtějí, nebo by se měly chovat a chtít. Na závěr autor sice uvádí, že při těchto poznámkách vycházel z potřeby „nezaujatého hodnocení sexuálních deliktů“⁸⁰, ale jeho popis ženských vlastností a potřeb není genderově neutrální. Domnívám se, že autorova

79 ZVĚŘINA, J.: Poznámky k sexuální delikvenci. *Československá Kriminalistika*. 1989, str. 348

80 ZVĚŘINA, J.: Poznámky k sexuální delikvenci. *Československá Kriminalistika*. 1989, str. 353

pozice je také androcentická, neboť konstruuje nějaké (od mužů odlišné) „ženské vlastnosti a potřeby“. Přestože dnes je biologická danost sexuálních motivací ženy a muže překonána, fakt, že (dle pohledu do policejních statistik) ženy páchají sexuální delikty v nepatrné míře, stále platí.

2.2.2. Texty napsané po roce 1989

Text. č. 11

Trestní právo a kriminalita žen

Gerlinda Šmausová

Právník 1992 s. 264 - 279

a) Profese autorky: Autorka je socioložka, teoretička práva a kriminoložka.

b) Téma: Autorka se v tomto článku zabývá sociálně filosofickými otázkami práva ve vztahu k ženské kriminalitě a využívá při tom genderové perspektivy.

c) Cíl stati – identifikace problému: Cílem jejího článku je upozornit na to, že srovnání mezi mužskou a ženskou kriminalitou neodráží nějaké významně různé „pohlavní“ kvality, nýbrž jen úpravy trestního práva. Autorka tvrdí, že tedy nemá žádný smysl pohlavní diferenciací rolí a jejich trestně právní úpravy. Dále si pokládá otázky, proč je trestní právo tak selektivní vzhledem k pohlaví, a jaký smysl má tato selektivita. Autorku zajímá, jakou měrou se trestní právo podílí na udržení statusu quo – tj. na nerovnoměrném rozdělení zdrojů, nýbrž také na výrazné nadvládě mužského pohlaví nad ženským. Dále zjišťuje, v jakém vzájemném vztahu stojí různé kontrolní systémy a jak je kontrolováno chování žen.

d) Vazba na zahraniční diskurz: autorka sama působí v zahraničí, proto se textem zahraniční diskurzy prolínají. Autorka také odkazuje na feministickou literaturu (jako např. C. Smartová, Stang Dahlová/Snaerová, Oberliesová, aj.) Autorka se domnívá, že v oblastech produkce, správy a politiky vládne malá menšina mužů nad většinou příslušníků stejného pohlaví, zde je také určeno, jaké povinnosti při reprodukci materiálních poměrů ovládaná většina mužů má a jaké chování je jim trestním právem zakázáno. Jako kompenzace je jim nabídnuta (ze strany vládnoucích mužů) moc v soukromé sféře vůči svým ženám a dětem. Vychází zde z pojetí Jamese Messerschmidta.

e) Pozice autorky – závěr: Trestní právo, dle jejího názoru, rozvíjí svoji činnost v rámci sociálního panství a pomáhá jej reprodukovat a legitimovat. Trestní právo přispívá jak k udržování těchto struktur nerovnoměrného rozdělení, tak k procesu přiřazování jednotlivců do patřičných pozic. Muži jsou kontrolováni jinými muži prostřednictvím trestního práva a kontrola žen je v rukou mužů v soukromé sféře. Na to však upozorňuje, že neformální kontrola žen a dětí muži se často provádí

pomocí násilí. „Osvobození“⁸¹ soukromé sféry od zákroků vládnoucích mužů otevírá možnost mužům v soukromí domova uplatňovat panství a moc.

f) *Režim vědění*: Autorka k dané problematice přistupuje z hlediska teorie práva a uplatňuje zde sociologický a feministický přístup

g) *Genderový diskurz*: Autorka upozorňuje na to, pohlavní dělbu práce v současné době neovlivňují zákony přírodní, nýbrž zájem na nadvládě mužů. Tento zájem je prý možné rozeznat i v rámci systému sociální kontroly, která svou selektivitou při přidělování etiket rolou diferenciaci potvrzuje – „role a respektivní deviace tvoří dvě strany mincí ražených patriarchátem“⁸²

Text č. 12

Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte

Prof. MUDr. Jiří Raboch, DrSc., Psychiatrická klinika, 1. LF UK, Praha, podplukovník Jiří Markovič, Policie ČR. Úřad vyšetřování hl. m. Prahy
Kriminalistika 1995, str. 137-141

a) *Profese autorů*: J. Raboch je psychiatr a v době psaní textu působil v Psychiatrická klinice, 1. LF UK, v Praze, J. Markovič je kriminalista, který působil v Úřad vyšetřování hl. m. Prahy.

b) *Téma*: Autoři se zabývají složitým fenoménem falešného obvinění ze zneužívání dítěte a vykreslují profil pachatele, resp. pachatelky tohoto trestného činu.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Autoři vysvětlují, že pohlavní zneužití dítěte je delikt, u kterého často chybí jasný průkaz skutečně spáchaného trestného činu a totožnosti pachatele. Upozorňují však na to, že v případech rozvodu a v majetkových sporech bývá falešných obvinění až 75%.⁸³

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: Pachatelé falešného obviňování bývají, podle autorů, nejčastěji ženy a lze u nich prý často pozorovat „hysterické povahové rysy, jako je např. dramatičnost, teatrálnost nebo projevy vztahovačnosti.“⁸⁴ Vychází zde ze zahraničních odborných studií – hovoří např. o tzv. SAID (sexual allegations in divorce) – syndromu sexuálního obvinění, který ve své studii popsal J.E.B. Myers.

e) *Pozice autorů – závěr*: Autoři v podstatě chtějí hlavně říci, že případy falešného obvinění z pohlavního zneužití skutečně existují a že by tedy profesionálové, kteří se touto problematikou zabývají, měli postupovat objektivně a bez předsudků. Nemělo by tak prý dojít předčasně ke ztotožnění se s nedostatečně podloženým názorem, že dítě skutečně bylo či nebylo pohlavně

81 ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 277

82 ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 278

83 RABOCH, J., MARKOVIČ, J.: Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte. *Kriminalistika*. 1995, str.138

84 RABOCH, J., MARKOVIČ, J.: Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte. *Kriminalistika*. 1995, str.138

zneužito.

f) *Režim vědění*: Domnívám se, že zde autoři využívají soudně znalecké hledisko.

g) *genderový diskurz*: Autoři zde především interpretují dostupné odborné informace o daném tématu a domnívám se, že se snaží vyhnout genderovému stereotypizování.

Text č. 13

Ženská kriminalita – hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen

PhDr. Martina Urbanová, PhD., Doc. JUDr. et. PhDr. Miloš Večeřa, Csc., Katedra právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity Brno

Časopis pro právní vědu a praxi, 3/2003 s. 232 – 240

a) *Profese autorů*: Autorka i autor jsou odborníci v oblasti sociologie a práva. V současnosti působí na katedře právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

b) *Téma*: Text představuje výchozí teoretická a metodologická východiska projektu „Právní postoje a hodnotové orientace delikventních žen“ a první výchozí empirická data. Autoři popisují, za jakých okolností se o ženské kriminalitě začalo v odborném diskurzu více hovořit. Dále se věnují paradigmatu teorií ženské kriminality a situaci v oblasti ženské kriminality u nás. Zjišťují také, jaké jsou vězněné ženy, co je vedlo k trestnému činu, jaký je jejich svět hodnot, jaké je jejich sociální zázemí, apod.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Text vychází z výzkumného projektu, respektive z jeho první etapy. Jedná se v podstatě o jediný text z celého souboru zkoumaných periodik, který se zabývá ženskou kriminalitou nejen na teoretické rovině, ale uvádí zde i poznatky vlastního empirického výzkumu, který se zaměřuje na problematiku hodnot, postojů a vůbec právního vědomí delikventních žen. Výzkumný projekt má být příspěvkem k rozšíření poznatků o komplikovaném jevu kriminality žen.

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: Autoři zde odkazují na západoevropský a americký diskurz (hlavně v kapitole o teoriích kriminality žen)

e) *Pozice autorů - závěr*: Autoři se domnívají, že ženská kriminalita se musí zasazovat do širšího sociálního kontextu, a to nejen na základě teoretických úvah, ale především získaných empirických podkladů.

e) *Režim vědění*: Autoři zde využívají sociologických přístupů a teorii práva.

g) *Genderový diskurz*: Autoři zde genderový přístup využívají, když tematizují různé teorie kriminality žen – uvádí v textu i feministické teorie.

Text č. 14

Motivace vražd novorozeneých dětí matkami

JUDr. Jiří Kučera, justiční čekatel

Trestní právo 7-8/2003 s.16 - 20

- a) *Profese*: Autor článku je právník a v době psaní textu byl justičním čekatelem.
- b) *Téma*: V tomto textu se, dle svých slov, snaží o náčrt předmětné problematiky z pozice motivace předmětných trestných činů a jejich proměn.
- c) *Cíl stati – identifikace problému*: Vraždy novorozeneých dětí matkami, jak uvádí, jsou kulturním fenoménem provázejícím lidstvo celými jeho známými dějinami. Objasňování této trestné činnosti prý vykazuje mnohé odlišnosti ve srovnávání s ostatní násilnou kriminalitou. Navíc malý výskyt těchto činů způsobuje, jak autor upozorňuje, že orgány činné v trestním řízení mohou jen minimálně využívat svých zkušeností z objasňování obdobných případů.⁸⁵
- d) *Vazba na zahraniční diskurz*: Autor zde neodkazuje na zahraniční diskurz.
- e) *Pozice autora – závěr*: Příčinou trestného činu může být, jak tvrdí, celá řada objektivních i subjektivních podmínek. Zmiňuje zde jak biologické, tak i psychologické a sociologické faktory příčiny vražedného jednání. Tvrdí tedy, že trestný čin má většinou motivů více, na než lze ale, dle jeho názoru, nahlížet ze dvou základních hledisek – zda se jedná o motivy uvědomované, nebo neuvědomované (a případně sekundární). Ženy, jak píše autor, mají vyšší procentuální zastoupení ve spáchání vražd svých vlastních dětí. Dále uvádí, že vraždy dětí motivované partnerskými vztahy jsou specifikem ženské vražednosti. V konkrétních případech prý bývá pohnutkou frustrace v partnerském či rodinném vztahu nebo pomsta partnerovi či partnerská krize. Někdy prý může být motivem touha ženy se osvobodit pro svého nového partnera. Žena má pocit, že jí dítě stojí v cestě a že nový partner jí zajistí nový život. Podle autora se jedná o poměrně ojedinělou záležitost, podmíněnou určitým osobnostním defektem, neboli, jak píše, selháním mateřského pudu.
- f) *Režim vědění*: Kriminální chování ženy je zde vysvětlováno vzájemně se ovlivňujícími psychologickými a sociologickými faktory. Též staví na biologických faktorech, když hovoří o selhání mateřského pudu.
- g) *Genderový diskurz*: Zda-li je mateřský pud ženám skutečně biologicky dán, je některými odborníky a odbornicemi zpochybňováno. Tzv. sociokulturní teorie hovoří o tom, že mateřství je kulturní konstrukt a motivace k němu je naučená, nebo-li osvojovaná v socializačním procesu. Dle

---

85 Zjišťování okolností umožňujících posouzení motivace v případě vražd novorozeneých dětí matkou pokládá za obzvláště důležité, protože „podrobné objasnění duševního vztahu matky v době těhotenství a porodu a v době „hned po něm“, včetně jednotlivých složek motivace jejího jednání a jejich vzájemných vztahů, je podmínkou posouzení existence či neexistence rozrušení způsobeného porodem a tudíž tedy mezi základní a privilegovanou skutkovou podstatou.“ (str.16 této práce)

těchto teorií je mateřství podporováno hodnotami a normami dané kultury a společnosti. Francouzská socioložka Badinter, podle Kláry Kubíčkové tvrdí, že mateřský instinkt neexistuje a mateřská láska, která má být jeho projevem, je především sociálním konstruktem. Dále hovoří o tom, že spíše než o instinkt se jedná o nesmírný tlak společnosti, aby se žena realizovala jen v mateřství.⁸⁶

Text č. 15 a 16

Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině

PhDr. Hana Vykopalová, Csc., Právnická fakulta UP v Olomouci

Trestní právo 3/99 (str.24) a 4/99 (str. 21- 23)

a) Profese autorky: Autorka působící na Právnické fakultě v Olomouci.

b) Téma: Autorka se v těchto textech také věnuje problému falešného obvinění ze zneužití dítěte v souvislosti s rozvodem.

c) Cíl stati – identifikace problému: Cílem textu je poukázat na tento jev, se kterým se můžeme setkat v souvislosti s rozvodovostí, resp. s motivy vedoucími ke snaze dítě získat do vlastní péče. Jde prý zejména o případy, kdy chybí jasná průkaznost o spáchání tohoto trestného činu a podezření je jen založeno na výpovědi svědka a dospělého, který obvinění vznáší.

d) Vazba na zahraniční diskurz: Uvádí, že falešná obvinění ze zneužití dítěte tvoří až 75%, kdy se jedná o svěření dítěte do výchovy, nebo majetkové spory. Vychází zde ze stejného zahraničního diskurzu jako autoři v textu č. 12 (odkazuje na Mikkelsena, Gutheila a Emensena).

e) Pozice autora – závěr: Důvody partnerských sporů o svěření dítěte do péče lze, dle autorky, obecně specifikovat jako motiv pomsty vyplývající z konfliktní rozvodové atmosféry úzce související i s motivem moci. Velkou roli, jak dále uvádí, zde hrají i obavy z pozdější ztráty dítěte a motiv autority životního vzoru, kdy v druhém partnerovi rozvedení rodiče spatřují konkurenta, který působí na dítě. Původ tohoto chování lze, jak tvrdí, „spatřovat v nezvládnuté emoční rovině matky, jež nechápe nutnost vlivu opačného rodičovského vzoru.“⁸⁷ Autorka uvádí, že jednou z příčin vedoucích k falešnému obvinění ze zneužívání dítěte jsou specifické osobnostní rysy matky (jako je dramatičnost, teatrálnost nebo projevy vztahovačnosti), nebo závažné duševní poruchy.

Ať už je obvinění falešné nebo ne, jak konstatuje autorka, pro dítě to znamená řadu traumatizujících lékařských a psychologických vyšetření. Autorka tvrdí, že chování matky, která tomuto své dítě

---

86 KUBÍČKOVÁ, K.: *Matkové: Mateřští otcové*, In: Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha : Buletin Sociologického ústavu AV ČR 3-4/2003.

87 VYKOPALOVÁ, H.: Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině. *Trestní právo*. č. 3/1999 (str.24) a 4/1999 (str. 21- 23)

vystaví, je patologické, neboť nedokáže rozlišovat mezi hranicemi vlastního uspokojení z dosažení cíle a prožitými traumaty dítěte.

f) *Režim vědění:* V textu je kladen důraz především na psychologické faktory, neboť se tu hovoří především o příčinách jako je hysterie, duševní choroba a závažné poruchy osobnosti.

g) *Genderový diskurz:* Autorka v popisu těchto matek zdůrazňuje jejich patologickou stránku osobnosti, když porušují genderové role správné matky.

Text č. 17

Incest

JUDr. Marcela Kacafírková, právník, Nemocnice v Brandýse n. Labem

Trestní právo 7-8/20003 s. 20 - 23

a) *Profese autorky:* Autorka článku je právnička působící v nemocnici v Brandýse nad Labem

b) *Téma:* Tento článek je věnovaný závažné problematice incestu a přestože se toto téma objevilo i v jiných číslech, zde mne zaujalo, že se autorka zabývá i rolí matek při páchání tohoto trestného činu. Autorka v textu vysvětluje současné vymezení incestu, přičemž poukazuje na jeho časovou a společenskou proměnu.

c) *Cíl stati – identifikace problému:* Oběťmi incestu, jak autorka uvádí, jsou většinou ženy a výzkumy se prý shodují ve zjištění, že nejčastěji je výskyt incestu otec – dcera (až 80% všech případů intrafamiliárních sexuálních vztahů) a bratr – sestra a naopak prý incestní styky mezi matkou a synem nebo matkou a dcerou jsou spíše výjimečné. Homosexuální incestní vztahy se týkají prý v naprosté většině chlapců.

Nicméně matky v případech incestního vztahu otec – dcera, se někdy, jak tvrdí, stávají spolupachatelkami. Matky jsou prý totiž o tom, co se v rodině děje, často „přímo či nepřímě informovány, nicméně volí raději mlčení v zájmu udržení rodiny, dceru více či méně vědomě nabízejí manželovi jako náhradu za sebe.“⁸⁸ Často zažily údajně tyto matky obdobné zážitky v dětství.

d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Autorka zmiňuje výsledky amerických odborníků, kteří zkoumali problémy spojené s výkonem rodičovské role u dospělých obětí incestu (tzn. převážně žen), dále u matek, které měly otce alkoholiky, a nakonec matek bez rizikových faktorů v dětství. Zjistili, že oběti incestu jsou významně nejistější v rodičovské roli, mají menší smysl pro rodičovskou zodpovědnost, jsou výrazněji nezralejší ve svých požadavcích na děti.

---

88 KACAFÍRKOVÁ, M.: Incest. *Trestní právo*. č. 7-8/2003 str. 22

e) *Pozice autorky – závěr*: Autorka toho příliš o těchto ženských spolupachatelkách nepíše a v podstatě jako jediný motiv uvádí narušenou osobnost v důsledku pohlavního zneužívání v dětství a ženinu snahu udržet rodinu pohromadě.

f) *Režim vědění*: Autorka rozebírá danou problematiku z hlediska trestního práva, ale přidává i sociologicky orientované komentáře.

g) *Genderový diskurz*: Profil pachatelek – resp. spolupachatelek na trestném činu incestu se tu také opírá o aspekty, která souvisí s tradiční představou psychicky narušené pachatelky, která selhává v nejdůležitější roli – tedy matky.

Text č.18

Vývoj trestné činnosti žen z pohledu policejní statistiky

PhDr. Marcela Moulisová, Policejní akademie ČR, Praha

Kriminalistika 3/2004 s. 177-186

a) *Profese autorky*: Autorka je kriminoložka a působí v Policejní akademii ČR.

b) *Téma*: Autorka představuje vývoj trestné činnosti žen z pohledu policejní statistiky.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Prostřednictvím analýzy policejní statistiky za období 1994 – 2003 chce vykreslit celkový objem trestné činnosti žen, ale také její podíl, dynamiku a strukturu. Zvláštní pozornost potom věnuje trestné činnosti mladých dívek.

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: autorka se domnívá, že žádná z řady (i zahraničních) teorií uspokojivě nevysvětluje kriminalitu žen.

e) *Pozice autorky - závěr*: Autorka tvrdí, že i když je poměr ženské a mužské kriminality v různých zemích poněkud odlišný, tak nelze popřít, že kriminalita žen v poslední době roste.

f) *Režim vědění*: Jedná se o kriminologickou analýzu statistických údajů.

g) *Genderový diskurz*: Autorka v textu spíše popisuje výsledky policejní statistiky a nepřidává k tomu žádné genderově „zabarvené“ komentáře. Za zmínku možná stojí jen, jakým způsobem vysvětluje pokles podílu mladých dívek na krádežích věcí z aut. Autorka uvádí, že to může souviset se stále sofistikovanějšími způsoby zabezpečování aut, na které mladé dívky „nemají“.⁸⁹ Tato poznámka by mohla poukazovat na genderovou stereotypní představu o „netečnosti“ žen.

---

89 MOULISOVÁ, M.: Vývoj trestné činnosti žen z pohledu policejní statistiky. *Kriminalistika*. č. 3/2004, str. 180

Text č. 19

Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí

Mgr. et Mgr. Olga Kubová, PGS, Katedra trestního práva Právnické fakulty MU v Brně

Trestní právo 12/2004 s. 6 - 12

a) *Profese autorky:* Autorka působí na Katedře trestního práva Právnické fakulty MU v Brně.

b) *Téma:* Autorka v textu shrnuje a interpretuje dosud získané poznatky o domácím násilí na ženách a mužích z genderového hlediska. Článek se tedy nezabývá ženami jen jako oběťmi, ale také jako pachatelkami domácího násilí.

c) *Cíl stati – identifikace problému:* Fenomén domácího násilí, jak upozorňuje autorka, byl dlouho přehlížen a teprve v šedesátých letech minulého století, především díky hnutím za ženská práva, se začalo toto tabu odkrývat. Jak autorka říká, s ohledem na tyto kořeny i s přihlédnutím k obrazu mužské a ženské agresivity byla hlavní pozornost upřena na ženské oběti domácího násilí. Agrese ze strany ženy vůči muži byla vysvětlována jako reakce na provokaci ze strany muže, většinou jako obrana proti jeho násilnému chování. Dnes se uznává, že oběti domácího násilí mohou být i muži.

d) *Vazba na zahraniční diskurz:* Autorka uvádí, že představa muže jako skutečné oběti domácího násilí byla dlouho v západoevropském a americkém diskurzu neakceptovatelná. Zastánci radikálně feministické teorie domácího násilí, dle jejího názoru, spatřovali pravou příčinu domácího násilí v patriarchálním uspořádání společnosti, která tisíce let uznávala nadřazenost mužů nad ženami a dovoľovala mužům vynucovat si poslušnost na ženách i násilnými prostředky, a v souvisejících genderových rolích obou pohlaví – muže jako dominantního živitele a ochránitele a ženy jako submisivní hospodyně a pečovatelky. Představa týraného muže byla ovšem nepřijatelná i pro konzervativnější část populace.

Teprve v osmdesátých letech se stalo domácí násilí seriózním tématem vědeckých výzkumů a to především zásluhou feministického hnutí. Záhy prý část sociologů a sociálních psychologů vypracovala hypotézu, která tvrdila, že násilí v intimních vztazích je výsledkem mnoha různých faktorů a nikoliv výhradně výsledkem nerovnoprávné povahy mezi mužem a ženou.⁹⁰ Tento nový přístup k dané problematice způsobil, že se mužským obětím domácího násilí končene začala věnovat pozornost, přičemž se otázka procentuálního zastoupení mužů jako obětí stala nejkontroverznějším tématem na poli domácího násilí.⁹¹

---

90 Pojem „týrání manželky“, jakožto výraz nekorektní byl nahrazen neutrálním termínem „domácí násilí.“

91 Autorka se domnívá, že je třeba zdůraznit, „že i příznivci této koncepce spatřují v sexismu a genderových rolích mužů a žen důležitý aspekt ve spleti kořenů domácího násilí a opakovaně zdůrazňují, že ženy v důsledku domácího násilí docházejí větší fyzické, emoční i finanční újmy.“ (str.7 tohoto textu) Nepovažují však patriarchát za jedinou příčinu domácího násilí na ženách a mužské oběti jako agresory, kterým se jejich oběti dokázaly v sebeobraně postavit.) Tyto dva výše uvedené názorové proudy k otázce domácího násilí se prý velmi záhy dostaly do střetu. Někteří zastánci druhé teoretické konstrukce bagatelizovali dopad domácího

e) *Pozice autorky*: Podle autorky hloubku vzájemného nepochopení mezi oběma stranami sporu zvyšovala a zvyšuje skutečnost, že dosud neexistují jednoznačné empirické údaje, které by jedné či druhé straně daly za pravdu. Řešení vidí v nalezení „metodologie, která by dokázala rozplést složitou pavučinu interakcí v partnerských vztazích a odhalit skutečné oběti a skutečné agresory.“⁹²

f) *Režim vědění*: Jedná se o odbornou analýzu daného problému z dostupné literatury.

g) *Genderový diskurz*: Tento článek je s genderového hlediska zajímavý, protože tematizuje genderovou debatu o tomto fenoménu.

Text č. 20

Statistiky o kriminalitě žen

PhDr. Alena Marešová, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Trestní právo 12/2004 s.18-21

a) *Profese autorky*: Autorka je odborná pracovnice v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci.

b) *Téma*: Autorka nastiňuje téma ženské kriminality z pohledu oficiálních statistik a vysvětluje, jaké úskalí s sebou přináší snaha o interpretaci závěrů ze statistických údajů.

c) *Cíl stati – identifikace problému*: Autorka zde hovoří o změnách v kriminalitě žen, které nastaly v počátku devadesátých let a které se také promítly do kriminalistických statistik. Z různých statistických údajů, které se ovšem musí navzájem porovnávat, lze podle jejího názoru vyvodit závěr, že u kriminality žen došlo v posledních letech k kvalitativním a kvantitativním změnám.

d) *Vazba na zahraniční diskurz*: při vysvětlování příčin malého zastoupení žen mezi pachateli autorka cituje G. Šmausovou, která jako možný výklad tohoto jevu uvádí, že „Je to buď tím, že se ženy chovají skutečně méně kriminálně, a sice i tehdy, když je nikdo nepozoruje. Nebo je to tím, že se sice potajmu chovají stejně kriminálně jako muži, ale že jsou ze strany trestně právních orgánů méně kriminalizovány, a to znamená odhaleny a odsouzeny“.⁹³ Domnívám se, že to mohu zařadit k zahraničnímu diskurzu, neboť G.Šmausová mimo jiné působí v Německu.

e) *Pozice autorky – závěr*: Autorka upozorňuje, že statistické údaje mohou jen zřídka popsat sociální jevy hlouběji a jsou spíše využívány jako argumenty nebo jako podněty pro diskuzi při hledání příčin některých sociálních jevů. Kriminalita žen totiž, podle ní, více než kriminalita mužů

---

násilí na ženy a naopak prý někteří zastánci radikálně feministického přístupu začaly až „hystericky“ (str.7 tohoto textu) reagovat na genderově neutrální vědecké práce o domácím násilí (a to prý z obavy, že zájem o týrané muže odvrátí pozornost a finanční zdroje od týraných žen).

92 KUBOVÁ, O.: Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 11

93 MAREŠOVÁ, A.: Statistiky o kriminalitě žen. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 18

závisí na aktuálních proměnách společenského klimatu.⁹⁴

f) *Režim vědění*: Jedná se o kriminologický rozbor statistických údajů.

g) *Genderový diskurz*: Autorka se snaží vyhnout genderovým stereotypům, ale zároveň upozorňuje, že genderový aspekt u posuzování ženské kriminality v odborné debatě existuje.

2.3. Shrnutí a porovnání poznatků z textů komunistického a postkomunistického období

Pouze v šesti z celkem jedenácti vybraných právnických a odborných periodik zabývajících se kriminalitou, vydávaných mezi lety 1968 – 2010, jsem objevila texty věnující se zkoumané problematice ženské kriminality. Celkem se jedná o deset textů z komunistického a rovněž deset textů z postkomunistického období.

Osm textů z komunistického období pochází z periodika *Československá kriminalistika* a zbývající dva ze *Socialistické zákonnosti*. Nejvíce článků v tomto období bylo napsáno v osmdesátých letech a ve většině případů byli autory muži (8 textů bylo napsáno výhradně muži, jeden je smíšený a pouze jen jeden text napsala žena). Nejvíce mnou zkoumaných textů z komunistického období pochází z odborného periodika zaměřeného na kriminalitu. Tomu také odpovídají profese jednotlivých autorů a autorek, jež jsou odborníky v oborech jako je psychologie, psychiatrie, sexuologie, kriminologie a pedagogika. Skladba témat, kterými se v souvislosti s danou problematikou zabývají, se zaměřuje především na takovou oblast ženské kriminality, která souvisí s narušením tradičních představ o feminitě nebo nějak jinak souvisí s tělesností či psychikou ženy. Naopak stranou jejich zájmu zůstávají taková témata, která by se zabývala nejběžnější a nejčastější trestnou činností žen (např. krádeže).

Ženské kriminální chování tito autoři tematizují ve vztahu k jejich fyziologii a psychologii. U fyziologické stránky delikventních žen zkoumají souvislost mezi sexualitou a trestnou činností. Promiskuitní chování žen pak považují za průvodní jev jejich delikventního chování. Prozkoumání sexuální minulosti pachatelek tedy pokládají za relevantní pro zjišťování charakteru osobnosti pachatelky. Tato tendence přehlétnout sexuální minulost ženy se objevuje především v textech, které se zabývají mladými delikventkami, kde se např. zjišťuje věk jejich prvního pohlavního styku. U chlapců se nic takového nezjišťuje. Pro ženy tedy existuje jiná (přísnější) norma v této oblasti, což se promítá i do názorů odborníků prezentovaných v těchto textech.

Dalším aspektem, který v souvislosti s ženskou fyziologií a psychologií autoři zjišťují, je závislost

---

94 MAREŠOVÁ, A.: Statistika o kriminalitě žen. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 20

poruch chování ženy na menstruačních cyklech, protože autor pokládá poruchy chování způsobené PMSy za závažný psychologický a společenský problém, který může komplikovat výchovnou činnost v nápravně výchovných ústavech.

Tendence autorů vysvětlovat ženské delikventní chování jejich duševní poruchou je patrná i v textu, který se zabývá specifickou agresivitou hysterických psychopatek. Autor se v tomto textu zabývá hysterickou psychopatií žen z hlediska objasnění příčin trestného jednání.

Dalším tématem, kterým se v tomto období autoři zabývají, je vražedné jednání matek. Příčinu tohoto jednání vysvětlují sníženou morální, sociální i socio-sexuální vnímavostí ženy-vražedkyně. Kriminální chování žen je tak, dle těchto textů, posuzováno spíše jako psychická odchylka či jako hormonální porucha. Šmausová se domnívá, že smyslem tohoto diferencovaného přístupu k ženským a mužským pachatelům je opětovné zdůraznění rozdílného statutu obou pohlaví: „muže je třeba potrestat, ženy je třeba léčit.“⁹⁵ V mnoha textech z tohoto období se klade velký důraz na příživnický způsob života delikventních žen, který je pokládán za příčinu delikvence a zároveň i za její následek. Ostatní analyzované texty z tohoto období, např. J. Zapletal, se o ženské kriminalitě zmiňují jen jako o okrajové záležitosti a nepřidávají k tomu žádné genderově specifické komentáře. To by mohlo nahrávat teorii o skryté kriminalitě žen, která se má soustředit spíše na takové nevhodné protisociální jednání, které zůstává trestně-právním orgánem často skryto - např. nevhodné zacházení s dětmi, či starými rodiči.

Autoři a autorky v těchto textech často odkazují na západoevropský a americký diskurz o dané problematice, nikoliv však ve všech textech z tohoto období. Genderově konstruktivistický přístup jsem objevila pouze v textu č.8., kde autoři hovoří o aspektu diagnostikování mužských a ženských pachatelů, neboť sami poukazují na možnost diferencovaného přístupu v diagnostikování ženských a mužských pachatelů.

Celkově lze říci, že autoři a autorky textů z komunistického období spatřují příčiny trestné činnosti žen především ve fyziologické a psychické stránce ženy, která je u pachatelek poškozena či nějak narušena, a pak v nevhodném sociálním prostředí.

Textů vzniklých po roce 1989 je také deset a většina vyšla v periodiku *Trestní právo* (šest z deseti). Na rozdíl od předchozí doby byla většina napsána ženami (7 výhradně a jeden ve spolupráci s kolegou). Nejčastěji se jedná o odbornice a odborníky z oblasti společenských věd a především trestního práva. Odbornému zaměření autorek a autorů pak odpovídá skladba témat. Zkoumají se např. hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. V dalším z textů se autorka zabývá sociálně filosofickými otázkami práva ve vztahu k ženské kriminalitě. Více se v tomto období

---

95 ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 264 – 280.

začíná sledovat vývoj ženské kriminality z pohledu statistik. Objevují se tu taková témata, jako je falešné obvinění ze zneužívání dítěte nebo otázka „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. Něteré autorky a autoři využívají genderový přístup k dané problematice.

Autoři a autorky zde již explicitně nehovoří o psychologických a fyziologických „zvláštnostech“, avšak příčiny ženského kriminálního chování spatřují, kromě faktorů sociokulturních, zejména v biologických a psychologických faktorech – zvláště pokud jde o násilné trestné činy namířené proti dětem. Například jedna z příčin vražedného jednání matek, které se pokládá za specifický delikt žen, se spatřuje v chybějícím instinktivním mateřském pudu. Zda skutečně existuje přirozeně daný mateřský pud, je dnes některými odborníky a odbornicemi problematizováno.⁹⁶ Stejně tak, jako autoři v předchozím období, se nezabývají běžnou trestnou činností žen, ale tematizují spíše méně obvyklou problematiku.

2.4. Porovnání poznatků z textů komunistického a postkomunistického období

Posun v názorech na kriminální chování žen v minulém režimu a dnes vidím především v rozšíření zájmu pisatelů i o takové trestné činy, které se dříve s ženami nespojovaly – viz např. text *Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí*, který tematizuje i ženské pachatelky domácího násilí. Dalším předmětem zkoumání, který se před rokem 1989 neobjevuje, je postup orgánů činných v trestním řízení vůči delikventním ženám a role žen v orgánech trestně právního systému. Stejně tak se v textech z komunistického období neobjevuje téma, které by se věnovalo hodnotovým orientacím a postojům k právu delikventních žen. Falešné obvinění ze zneužívání dítěte, které se v postkomunistických textech objevilo dokonce třikrát, se v předchozím období také nevyskytovalo. Jedním z mála témat, která se objevovala v komunistickém i postkomunistickém období je motivace vražd novorozenech dětí matkami a vývoj kriminality žen z pohledu statistik.

Celkově mohu říci, že texty do roku 1989 (včetně) v sobě skrývají mnohem více stereotypních představ o ženských pachatelkách. Objevuje se zde androcentrický diskurz, který spojuje trestné činnosti žen jednak s jejich „odlišnou“ (od mužů) fyziologií a psychologií, a jednak s jejich překračováním genderových rolí a norem. Narozdíl od předchozího období, kde se problematika kriminality žen tematizovala spíše z medicínského úhlu pohledu, se v postkomunistickém období objevuje spíše přístup společenskovední a založený na genderové perspektivě.

Radikálně se také liší skladba autorů a autorek textů. Zatímco v komunistickém období většinu textů napsali muži, v postkomunistickém období je to již naopak.

---

96 KUBÍČKOVÁ, K.: *Matkové: Mateřští otcové*, In: Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha : Buletin Sociologického ústavu AV ČR 3-4/2003. str.1-3. - BADINTER,1998

Hlavní posun v názorech na ženskou kriminalitu, který nastal po roce 1989, vidím především v tom, že se zde „otevřely dveře“ pro genderový přístup a že se většina autorů a autorek genderovému stereotypizování snaží vyhnout.

3. ZÁVĚR

Odborný diskurz o ženské kriminalitě je velmi složitý a různorodý, jak můžeme vidět v teoretické části této práce. Tato nejednotnost názorů na kriminalitu žen je způsobena tím, že celý fenomén ženské kriminality lze zkoumat z různých úhlů pohledu. Zkoumají se příčiny nižšího podílu žen na celkové kriminalitě – zjišťuje se, proč se ženy chovají méně kriminálně než muži. Zároveň se ale nízká míra kriminality žen zpochybňuje a poukazuje se na to, že se ženy možná vůbec nechovají méně kriminálně, neboť je jejich kriminalita lépe skryta – ať už z důvodu toho, že ji ženy dokáží lépe „maskovat“ nebo proto, že se na ně orgány činné v trestním řízení tolik nezaměřují. Při vysvětlování rozdílů kriminality mužů a žen se v současnosti formulují nejrůznější hypotézy, které pracují s rozdíly v socializaci, se sociálními rolemi, sociální kontrolou, příležitostmi nebo třeba s rozdílnou společenskou situací žen a mužů.

Příčina nižšího rozsahu kriminality žen je tak viděna především v jejich specifické socializaci a ve formálních i neformálních kontrolních mechanismech vůči ženskému chování.⁹⁷

Český (československý) akademický diskurz (resp. jeho „výsek“) k této problematice, který jsem sledovala na stránkách vybraných odborných právnických a kriminologických periodik, má jisté specifické rysy. Jednak je pozornost odborníků a odbornic věnovaná této problematice velmi nízká a jednak se zde jen pozvolna začíná využívat genderový přístup. Ani škála přístupů k tomuto jevu, které se nachází v zkoumaných textech, není nijak zvlášť široká. Zvláště v textech před rokem 1990 se objevuje tendence se zaměřovat spíše jen na fyziologické a psychické příčiny kriminality žen. Pozornost autorů a autorek těchto textů směřuje k popisu osobnosti pachatelek, které souvisí s narušením tradičních představ o feminitě nebo nějak jinak souvisí s fyziologií ženy. Kriminalita žen je v názorech autorů a autorek z tohoto období nejvíce dávana do vztahu s porušováním sexuálních a genderových norem. Autoři a autorky textů napsaných před rokem 1990 spatřují příčiny trestné činnosti žen především jako důsledek psychických poruch, nebo fyziologických „zvláštností“ žen. O něco menší důraz kladou na ekonomické nebo jiné sociokulturní faktory. Nicméně tato skutečnost se nijak výrazně neliší od západoevropského a amerického diskurzu k dané problematice, kde se také postupně přecházelo od úzce zaměřených biologicky-psychologických teorií kriminality žen k teoriím více komplexním zahrnujícím i vliv vnějších sil, zejména sociokulturních a politicko-ekonomických.

V odborném diskurzu po roce 1989, respektive také v jeho „výseku“, který jsem měla možnost sledovat, spočívá hlavní rozdíl oproti předchozímu období v tom, že byl nejčastěji napsán odbornicemi a odborníky z oblasti společenských věd a především pak trestního práva. Na rozdíl od

---

⁹⁷ Viz. Teoretická část

předchozího období, kde se problematika kriminality žen tematizovala spíše z medicínského úhlu pohledu, se v textech po roce 1989 objevuje přístup společenskovední a více genderově konstruktivistický.

Více autoři a autorky v tomto období sledují vývoj ženské kriminality z pohledu statistik a zkoumají hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. Také se v tomto období problematizuje vztah trestního práva žen a poukazuje se na diferencovaný přístup k ženským a mužským pachatelům. Avšak i v textech z let po roce 1989 se příčina ženského kriminálního chování nejčastěji spatřuje, kromě faktorů sociokulturních, zejména v biologických a psychologických faktorech.

Posun v názorech či postojích na kriminální chování žen v minulém režimu a dnes, tak jak jsem schopna posoudit z výše analyzované literatury, vidím především v tom, že se v současnosti autoři a autorky snaží vyvarovat genderově specifickým komentářům. Více v současnosti využívají genderově konstruktivistický přístup k dané problematice a zaměřují se i na takové trestné činy, které se dříve s ženami nespojovaly – jako je domácí násilí ze strany ženy, nebo postup orgánů činných v trestním řízení vůči delikventním ženám. K další výrazné proměně došlo v skladbě pohlaví autorů, neboť v minulém období byli většinou autory muži, kdežto po roce 1989 je tomu naopak. Naopak shodu spatřuji v tom, že pozornost vůči ženské kriminalitě, je dnes stále relativně nízká.

4. BIBLIOGRAFIE:

A. TEORETICKÁ ČÁST:

1. DUBSKÝ, J., URBAN, L.: *Sociální deviace*. Praha : Policejní Akademie České Republiky, 2005. ISBN 80-7251202-1.
2. GIDDENS, A.: *Sociologie*. Praha : Argo, 2000. ISBN 80-7203-124-4.
3. HOLCR, K. a kolektiv: *Kriminologie*. Praha : Leges, 2009. ISBN 978-80-87212-23-3.
4. KAISER, G.: *Kriminologie: Úvod do základů*. (z něm. přel. Helena Válková a kol.). 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 1994. ISBN 80-7179-002-8
5. KOMENDA, A.: *K feministické interpretaci sociálně deviantního jednání*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1999. Dostupné z: <http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/iuridic1/iuridic1-10.pdf>
6. KUBÍČKOVÁ, K.: *Matkové: Mateřští otcové*, In: Gender, rovné příležitosti, výzkum. Praha : Buletin Sociologického ústavu AV ČR 3-4/2003. s.1-3. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz>
7. KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha : C.H.Beck, 2005. ISBN 80-7179-813-4
8. NEDBÁLKOVÁ, K.: *Spoutaná rozkoš, Sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznicí*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-65-2
9. NEDBÁLKOVÁ, K.: *Jiná vězení*. Brno : Sedmá generace, č. 5/2002. Dostupné z: <http://www.sedmagenerace.cz>
10. RENZETTI, M., CURRAN, D.J.: *Ženy, muži a společnost*. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2
11. ŠMAUSOVÁ, G.: *Trestní právo a kriminalita žen*. In: Právník. Praha : Ústav státu a práva AV ČR, č. 3-4/1992, str. 264 – 280. ISSN 0231-6625
12. TOMÁŠEK, J. : *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha : Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4
13. URBANOVÁ M., VEČEŘA, M. a kol. : *Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. Brno : Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7
14. VÁLKOVÁ, J. : *Kriminalita žen : Kriminologické teorie*. Praha : IKSP, 1993.

15. MAREŠOVÁ,A., KOTULAN,P., MARTINKOVÁ,M.: *Výzkum prvovězňených žen*. Praha : IKSP, 2009. ISBN 978-80-7338-082-3
16. BLATÍKOVÁ,Š., NETÍK,K.: *Ženy jako pachatelky závažné trestné činnosti*. Praha : IKSP, 2007. ISBN 978-80-7338-063-2

B. SEZNAM ANALYZOVANÝCH PRAMENŮ:

Texty napsané před rokem 1989 (včetně)

- **Text č. 1**
  - ČEPELÁK,J.: Závislost poruch chování žen ve výkonu trestu na průběhu menstruačního cyklu. *Československá Kriminalistika*. 1968, str. 81 – 93.
- **Text č. 2**
  - VÁLKOVÁ,V.: K některým aspektům převýchovy mladistvých delikventek v Hlavním třídícím domově pro mladistvé delikventky v Londýně. *Československá Kriminalistika*. 1973. str. 157 – 160.
- **Text č. 3**
  - TOPIAŘ,A., SATKOVÁ,V., BRÄUEROVÁ,E.: K otázce vražedného jednání matek vůči dětem. *Československá Kriminalistika*. roč. IX/1976, str. 35-36
- **Text č. 4**
  - ZAPLETAL,J.: Některé kriminologické charakteristiky násilné zločinnosti. *Socialistická zákonnost*. 1977, str. 94-99
- **Text č. 5**
  - VLČEK,M.: K charakteristice osobnosti mladistvých delikventek. *Československá kriminalistika*. roč. X/1977, str. 46 – 53
- **Text č. 6**
  - PLZÁK,M.: Specifická agresivita hysterických psychopatek. *Československá Kriminalistika*. 1981, str. 59-61
- **Text č. 7**
  - EYSELTE,E.: Kriminalita žen v ČSSR. *Socialistická zákonnost*. 1982, str. 275 – 281
- **Text č. 8**
  - GRUMLÍK,R., UHLÍŘ,F.: Psychiatrický pohled na soubor pachatelů trestného činu vraždy a pokusu o vraždu. *Československá Kriminalistika*. 1988 str. 301-308
- **Text č. 9.**

- KOZOŇ,A., ZELENAY,L.: Mladistvé a mladé ženy ve výkonu trestu odnětí svobody a jejich penologická recidiva po propuštění. *Československá kriminalistika*. 1989 str. 142-151

- **Text č. 10**

- ZVĚŘINA,J.: Poznámky k sexuální delikvenci. *Československá Kriminalistika*. 1989, str. 347 – 353

Texty napsané po roce 1989

- **Text. č. 11**

- ŠMAUSOVÁ,G.: Trestní právo a kriminalita žen. *Právník*. 1992 str. 264 – 279

- **Text č. 12**

- RABOCH,J., MARKOVIČ,J.: Falešné obvinění z pohlavního zneužití dítěte. *Kriminalistika*. 1995, str. 137-141

- **Text č. 13**

- VYKOPALOVÁ,H.: Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině. *Trestní právo*. č. 3/1999 str. 24

- **Text č. 14**

- VYKOPALOVÁ,H.: Falešné obvinění ze zneužívání dítěte a další poznámky k sexuálnímu zneužívání dětí v rodině. *Trestní právo*. č. 4/1999 str. 21-23

- **Text č. 15**

- URBANOVÁ,M., VEČEŘA,M.: Ženská kriminalita – hodnotové orientace a postoje k právu delikventních žen. *Časopis pro právní vědu a praxi*. č. 3/2003 str. 232 – 240

- **Text č. 16**

- KUČERA,J.: Motivace vražd novorozeneých dětí matkami. *Trestní právo*. č. 7-8/2003 str. 16 – 20

- **Text č. 17**

- KACAFÍRKOVÁ,M.: Incest. *Trestní právo*. č. 7-8/2003 str. 20 – 23

- **Text č.18**

- MOULISOVÁ,M.: Vývoj trestné činnosti žen z pohledu policejní statistiky. *Kriminalistika*. č. 3/2004 str. 177-186

- **Text č. 19**

- KUBOVÁ,O.: Muži, ženy a domácí násilí: k problému „genderové symetrie“ pachatelů a obětí domácího násilí. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 6 – 12
- **Text č. 20**
  - MAREŠOVÁ,A.: Statistiky o kriminalitě žen. *Trestní právo*. č. 12/2004 str. 18-21